

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

પોપ્યુલર મુથૈયાહ

વિ.

તમિલનાડુ રાજ્ય

જુલાઈ ૪, ૨૦૦૬

[એસ.બી. સિંહા અને પી.પી. નાઓલેકર, ન્યાયમૂર્તિશ્રીઓ]

ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩:

કલમો ૪૮૨, ૩૮૬, ૩૧૯ અને ૧૭૩—વડી અદાલતનો અંતર્નિહિત સત્તા—
ઉપલબ્ધતા—અપીલીય અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગમાં—બે વ્યક્તિઓનાં નામો
આરોપીઓની યાદીમાંથી બહાર રાખવામાં આવ્યા, છતાં તમામ પ્રત્યક્ષદર્શી
સાક્ષીઓએ તેમના નામો વિશિષ્ટ રીતે દર્શાવ્યા હતા—કલમ ૧૭૩ હેઠળની

જોગવાઈનું પાલન ન થવું—માત્ર એક આરોપી વિરુદ્ધ ફરિયાદ પક્ષ ચલાવવામાં આવ્યો—સેશન્સ જજ દ્વારા કલમ ૩૧૯ હેઠળના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ ન કરવો—નીચલી અદાલત દ્વારા દોષિત ઠરાવ—વડી અદાલતે તેની દોષિત ઠરાવને સમર્થન આપ્યું, પરંતુ પોતાના સ્વભાવસિદ્ધ અધિકારના ઉપયોગમાં છૂટેલા વ્યક્તિઓ અંગે સી.બી.-સી.આઈ.ડી. દ્વારા કેસની પુનઃતપાસ, સાક્ષીઓની તપાસ અને તેમની સામે ફરિયાદ પક્ષ ચલાવવાનો આદેશ આપ્યો—અપીલમાં, નિર્ધારિત થયું: કલમ ૩૮૬ હેઠળની અપીલીય સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, ભલે વડી અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર મર્યાદિત હોય, તે અરજી પર તેમજ સ્વપ્રેરણાથી પોતાના પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર અને/અથવા અંતર્નિહિત સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે—સ્વભાવસિદ્ધ સત્તાનો ઉપયોગ હક્કસંબંધિત તેમજ પ્રક્રિયાત્મક બંને બાબતોમાં થઈ શકે છે—તપાસ કરવાનો આદેશ આપવાની સત્તાનો ઉપયોગ મૂળ તબક્કે તેમજ અપીલીય તબક્કે થઈ શકે છે—તથાપિ, કોઈ નિશ્ચિત તપાસ એજન્સી દ્વારા અને નિશ્ચિત રીતે પુનઃતપાસ કરાવવાનો આદેશ આપવામાં વડી અદાલત યોગ્ય નહોતી, કારણ કે તે કલમ ૪૮૨ના કાર્યક્ષેત્રમાં આવતું નથી—જે કેસમાં મેજિસ્ટ્રેટ વધુ તપાસ કરવાનો આદેશ આપે અથવા સેશન્સ જજ કલમ ૩૧૯ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરે, ત્યાં ભલે આરોપીને સાંભળવાનો હકદાર ગણવામાં ન આવે, છતાં વર્તમાન કેસના તથ્યોમાં, બહાર રાખવામાં આવેલા વ્યક્તિઓને સુનાવણીની તક અપાવવી

જોઈએ હતી—મામલો પુનર્વિચારણા માટે વડી અદાલતમાં પરત મોકલવામાં આવ્યો.

કલમ ૪૮૨—વડી અદાલતની અંતર્નિહિત સત્તા—તેનો ઉપયોગ—ક્યારે—
એવું ઠરાવવામાં આવ્યું: તેનો ઉપયોગ મિતવ્યયી રીતે થવો જોઈએ—જ્યાં સંહિતા મૌન હોય, જ્યાં અદાલતની સત્તાને સર્વસમાવેશક માનવામાં આવી ન હોય, અથવા જ્યાં સંહિતામાં વિશિષ્ટ જોગવાઈ હોય, અથવા જ્યાં અધિનિયમ સંહિતાની પરિધિમાં આવતો ન હોય અને જ્યાં તે ન્યાયના ઋણરૂપ કર્તવ્યવશ કાર્ય કરતી હોય.

એક ઘટનામાં, અપીલકર્તાઓ સહિત ૩ વ્યક્તિઓએ (જેમાં એક અપીલકર્તાએ ગુનામાં દુરુપ્રેરણા આપી હતી) એક વ્યક્તિનું મૃત્યુ કારિત કર્યું હોવાનો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો. સાક્ષીઓ દ્વારા આ ત્રણેયના નામોનો વિશિષ્ટ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં, અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું ન હતું. આરોપપત્રની નકલ પ્રથમ માહિતી આપનારને મોકલવામાં આવી ન હતી. મેજિસ્ટ્રેટે પણ પ્રથમ માહિતી આપનારને જાણ કરી ન હતી. આરોપીઓમાંથી માત્ર એકને ૪ સેશન્સ ટ્રાયલ માટે મોકલવામાં આવ્યો હતો અને તેને દોષિત ઠરાવવામાં આવ્યો હતો. સેશન્સ જજને ન તો આ બાબતે અનુરોધ કરવામાં આવ્યો હતો અને ન તેમણે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા ની કલમ ૩૧૯ મુજબની પોતાની અધિકારિતા સ્વપ્રેરિત રીતે વાપરી હતી. દોષિત

ઠરાવવામાં આવેલા આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલી અપીલમાં, વડી અદાલતે, અપીલકર્તાઓ બાબતે તપાસ એજન્સી દ્વારા નવી તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપતાં નોંધ્યું કે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓના પુરાવા તેમની સંડોવણી દર્શાવે છે; તેમના નામો બહાર રાખવામાં આવ્યું સદ્ભાવપૂર્વકની ભૂલ નહોતું; ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા ની કલમ ૧૭૩ (૨) (૧) ની જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું ન હતું; અને સેશન્સ જજે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા ની કલમ ૩૧૯ હેઠળની પોતાની અધિકારિતા વાપરવી જ જોઈતી હતી. વડી અદાલતે તપાસ સીબી-સીઆઈડીને સોંપવા, સાક્ષીઓની તપાસ કરવા અને અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ ફરિયાદ ચલાવવાનો નિર્દેશ આપ્યો. જોકે, વડી અદાલતે દોષસિદ્ધિ યથાવત્ રાખી. તેથી હાલની અપીલો.

અપીલો મંજૂર કરીને અને મામલો વડી અદાલતમાં પરત મોકલીને, અદાલતે

ઠેરવવામાં આવે છે:

૧. પડકારાયેલો ચુકાદો આપતાં વડી અદાલત એ આધાર પર આગળ વધેલી હતી કે સ્વતંત્ર સાક્ષીઓએ અહીંના અપીલકર્તાઓ તેમજ અન્ય આરોપીઓ દ્વારા મૃતકને કાપી મારી નાખવામાં તેમની સંડોવણી અંગે સ્પષ્ટપણે સાક્ષી આપી હતી અને તેના આધારે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ સાબિત થયો હતો. વડી અદાલત એવો નિષ્કર્ષ પર આવી શકતી હતી. [૧૧૧-ડી-એફ]

૨.૧. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા એક સર્વાંગી સંહિતા છે, જે તપાસ કરવા, કેસોની સુનાવણી કરવા અને ચુકાદાઓ વિરુદ્ધ અપીલ માટે સંપૂર્ણ પ્રક્રિયાત્મક યાંત્રિકતા પ્રદાન કરે છે. તેમાં દરેક તબક્કે, વડી અદાલતની દેખરેખ અને અધિપર્યવેક્ષણ હેઠળ, ભૂલો, ન્યાયના ભંગ અને પ્રક્રિયાના દુરુપયોગને સુધારવા માટેની જોગવાઈઓ છે. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા દરેક તબક્કે સુધારાત્મક યાંત્રિકતા પ્રદાન કરે છે, અર્થાત્, (૧) તપાસ; (૨) સુનાવણી; (૩) અપીલ અને (૪) પુનરીક્ષણ.

[૧૧૨-સી-ડી; ૧૧૩-ઈ-એફ]

૨.૨. જ્યારે અદાલત અથવા અધિકરણની સ્વભાવજ શક્તિ સામાન્ય રીતે માન્ય ગણાય છે, ત્યારે આવી શક્તિ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા હેઠળ માત્ર વડી અદાલતને જ માન્ય કરવામાં આવી છે અને અન્ય કોઈ અદાલતને નહીં. વડી અદાલત, પોતાની પુનર્વિચારણીય અથવા સ્વભાવજ શક્તિનો ઉપયોગ કરવા સિવાય, નિર્વિવાદ રીતે ભારતના સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૨૭ના અનુસંધાને પોતાની પર્યવેક્ષી અધિકારિતા પણ વાપરી શકે છે અને કેટલીક બાબતોમાં તેની કલમ ૪૮૩ના અનુસંધાને પણ તે શક્તિનો ઉપયોગ કરી શકે છે. તેથી, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતામાં વડી અદાલતને, પુનર્વિચારણીય શક્તિ ધરાવતી સેશન્સ કોર્ટની તુલનામાં, વિશિષ્ટ સ્થાન પ્રાપ્ત છે.

[૧૧૩-જી-એચ; ૧૧૪-એ]

ભારતના વિધિ આયોગનો ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, (૧૮૯૮), વિષયક ૪૧મો અહેવાલ, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૨.૩. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૮૬ હેઠળ પોતાની અપીલીય સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે વડી અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર ભલે મર્યાદિત હોય, છતાં એક મહત્વપૂર્ણ ભેદ રહેલો છે, તે એવો કે વડી અદાલત પોતાની પુનરીક્ષણ સત્તા અને/અથવા સ્વાભાવિક સત્તાનો ઉપયોગ માત્ર ત્યારે જ નહિ કરી શકે જ્યારે તે માટે અરજી કરવામાં આવી હોય, પરંતુ સ્વપ્રેરિત રીતે પણ કરી શકે છે. નવા કાયદાની રચના કરતી વખતે સંસદની મંતવ્યને ધ્યાનમાં રાખતાં, સંસદનો ભાર ‘અદાલત સમક્ષનો એક કેસ’ પર હતો, અને ‘તેની સમક્ષ આરોપી તરીકે રજૂ કરાયેલ વ્યક્તિ’થી તેના ભેદરૂપે હતો; તેથી જ્યારે વડી અદાલત સમગ્ર કેસથી અવગત હોય, ત્યારે ભલે તે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૮૬ મુજબ મર્યાદિત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે, તેમ છતાં તે બાબત એવું માનવામાં આવી શકે નહિ કે તેની અન્ય સત્તાઓ, ખાસ કરીને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળની સત્તા, જે તેની સમક્ષ ન હોય તેવી બાબત સંબંધે મર્યાદિત થઈ જાય. [૧૧૫-બી-ઈ]

૨.૪. વડી અદાલત, આ રીતે, તેની પુનરીક્ષણકારી અથવા અપીલીય સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, તેની અંતર્નિહિત સત્તાઓનો પણ ઉપયોગ કરી શકે છે. વડી અદાલતની અંતર્નિહિત સત્તાનો ઉપયોગ, એ સર્વવિદિત છે કે, તાત્વિક તેમજ પ્રક્રિયાત્મક બંને બાબતોના સંબંધમાં કરી શકાય છે. [૧૧૫-એફ-જી]

૨.૫. આકસ્મિક અથવા પૂરક સત્તા અંગે, સ્પષ્ટ છે કે, કાર્યવાહીનું સ્વરૂપ કેવું પણ હોય તે છતાં વડી અદાલત પોતાની અંતર્નિહિત અધિકારિતા ઉપયોગમાં લઈ શકે છે. તે બાબતમાં પ્રક્રિયાત્મક પ્રતિબંધોથી બંધાયેલ નથી કે (૧) ન્યાયના હિતમાં આ સત્તાનો ઉપયોગ સ્વપ્રેરણાથી કરી શકાય છે. (૨) આવી સત્તાનો ઉપયોગ અપીલીય અથવા પુનરીક્ષણ અધિકારિતા સાથે સમકાલીન રીતે કરી શકાય છે અને તે માટે કોઈ ઔપચારિક અરજી દાખલ કરવાની આવશ્યકતા નથી. (૩) તેમ છતાં, તેમાં કોઈ શંકા નથી કે કલમ ૪૮૨ હેઠળની સત્તા અપરિમિત નથી. અન્ય બાબતો ઉપરાંત, જ્યાં સંહિતા મૌન હોય, જ્યાં અદાલતની સત્તાને સંપૂર્ણ માનવામાં આવતી ન હોય, અથવા સંહિતામાં કોઈ વિશિષ્ટ જોગવાઈ હોય, અથવા કોઈ વિશેષ કાયદાની લાગુ પડતાને કારણે તે અધિનિયમ સંહિતાના કાર્યક્ષેત્રમાં આવતું ન હોય, ત્યાં આ સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાય છે. તે ન્યાયના ઋણરૂપ ફરજ તરીકે કાર્ય કરે છે. તેથી, જે હેતુ માટે જ તે અસ્તિત્વમાં છે તેવા વાસ્તવિક અને તત્વસભર ન્યાયનું પ્રદાન તે કરી શકે છે.

[૧૧૫-જી-એચ; ૧૧૬-એ-સી]

દિનેશ દત્ત જોશી વિ. રાજસ્થાન રાજ્ય અને અન્ય, [૨૦૦૧] ૮ એસ.સી.સી. ૫૭૦; આર.પી. કપૂર વિ. પંજાબ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૦) એસ.સી. ૮૬૬; કર્ણાટક રાજ્ય વિ. એમ. દેવેન્દ્રપ્પા અને અન્ય, [૨૦૦૨] ૩ એસ.સી.સી. ૮૯; મધુ સિમચે વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, ૧૯૭૭ (૪) એસ.સી.સી. ૫૫૧; રાજ કપૂર વિ. રાજ્ય, [૧૯૮૦] ૧ એસ.સી.સી. ૪૩; ઝાહિરા હબીબુલ્લા

એચ. શેખ વિ. ગુજરાત રાજ્ય, [૨૦૦૪] ૪ એસ.સી.સી. ૧૫૮ અને સત્યજિત બેનર્જી અને અન્ય વિ. ડબ્લ્યુ.બી. રાજ્ય અને અન્ય, [૨૦૦૫] ૧ એસ.સી.સી. ૧૧૫, નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૨.૬. સીઆરપીસીની અંતર્નિહિત સત્તા અન્ય જોગવાઈઓને અતિક્રમિત કરે છે, પરંતુ સ્પષ્ટપણે અન્ય કોઈ અધિનિયમ હેઠળ સર્જાયેલ વૈધાનિક સત્તાના ઉદ્ધંધન/વિરોધાભાસમાં તેનો ઉપયોગ કરી શકાય નહીં. [૧૧૭-સી-ડી]

રાજ્ય, સ્પેશિયલ સેલ, નવી દિલ્હી દ્વારા વિ. નવજોત સંધુ ઉપનામ અફશાન ગુરુ અને અન્ય, [૨૦૦૩] ૬ એસ.સી.સી. ૬૪૧, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

સ્ટેટ ઓફ ડબ્લ્યુ.બી. અને અન્ય વિ. સુજિત કુમાર રાણા, [૨૦૦૪] ૪ એસ.સી.સી. ૧૨૯, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૩.૧. તેથી, તપાસ કરવાનો આદેશ આપવાની સત્તા માત્ર મૂળ અધિકારક્ષેત્ર સુધી મર્યાદિત છે એવું માનવામાં આવી શકે નહીં, પરંતુ અપીલીય અધિકારક્ષેત્રમાં પણ તે રહેલી છે. આવી સત્તાનો ઉપયોગ એવા વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ પણ કરી શકાય છે, જેઓ નીચલી અદાલતમાં ચાલી રહેલા વિવાદના તબક્કે આરોપી ન હતા. આવી સત્તાનો ઉપયોગ સ્પષ્ટપણે વિવાદ સમાપ્ત થયા પછી પણ કરી શકાય છે. (૧૧૮-જી-એચ)

આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય વિ. થાડી નારાયણ, [૧૯૬૨] ૨ એસ.સી.આર. ૯૦૪; રણજીત સિંહ વિ. પંજાબ રાજ્ય, [૧૯૯૮] ૭ એસ.સી.સી. ૧૪૯;

દિલ્લી મહાનગરપાલિકા વિ. રામ કિશન રોહતગી અને અન્ય, [૧૯૮૩] ૧ એસ.સી.સી. ૧; કિશોરી સિંહ વિ. બિહાર રાજ્ય, [૨૦૦૪] ૧૩ એસ.સી.સી. ૧૧; રાજ કિશોર પ્રસાદ વિ. બિહાર રાજ્ય, [૧૯૯૬] ૪ એસ.સી.સી. ૪૯૫ અને ધર્મ પાલ અને અન્ય વિ. હરિયાણા રાજ્ય અને અન્ય એક, [૨૦૦૪] ૧૩ એસ.સી.સી. ૯, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો.

૩.૨. તેમ છતાં, અપીલકર્તાને કઈ કલમ હેઠળ આરોપિત કરીને તેની સામે વિચારણા કરવી તે અંગે રાજ્યએ રાજ્યના સરકારી વકીલની સલાહ લે તેવી દિશા આપવી, અથવા સી.બી., સી.આઈ.ડી.ને મામલો હાથ ધરવા, પુનઃ તપાસ કરવા અને અત્રેના અપીલકર્તાઓ સામે ફરિયાદ ચલાવવા દિશા આપવી, તેમાં વડી અદાલત યોગ્ય નહોતી. આવી સત્તા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ ની વ્યાપ્તિમાં આવતી નથી. ગુનાની તપાસ પોલીસની કાનૂની સત્તા છે. અસાધારણ પરિસ્થિતિ અસ્તિત્વમાં ન હોય ત્યાં સુધી રાજ્ય પોતાની વિવેકસત્તા મુજબ કોઈપણ એજન્સી મારફતે તપાસ કરાવી શકે છે. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની જોગવાઈઓ મુજબ પોતાની ફરજો બજાવવી તે સરકારી વકીલનું કાર્ય છે. તેથી, આવા મામલાઓમાં વડી અદાલતની કોઈ ભૂમિકા નથી. [૧૨૦-એફ-એચ; ૧૨૧-એ]

૩.૩. વડી અદાલતે આક્ષેપિત ચુકાદો આપતી વખતે ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતો ધ્યાનમાં લીધા નહોતા. અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ ફરિયાદ ચલાવવાનો નિર્દેશ આપીને તે પોતાની અધિકારક્ષેત્રની મર્યાદા બહાર ગઈ હતી. આ સ્વરૂપના મામલામાં, જ્યાં

ઉચ્ચ અદાલત પોતાની સ્વભાવજ નિહિત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે છે, ત્યાં આરોપીના અધિકારનો હરણ થવાની અંદરની જોખમપૂર્ણ શક્યતા વિશે તેને નિર્વિવાદપણે પોતાને સ્મરણ કરાવવું જોઈએ. વડી અદાલતે ઉપરોક્ત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે સાવચેત રહેવું જોઈએ હતું. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા ની કલમ ૧૭૩ ની ઉપકલમ (૮) હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે ત્યારે, સામાન્ય રીતે અદાલતે તપાસ એજન્સીની કાયદેસરની સત્તામાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ નહીં. તે કેસની તપાસ કોઈ ચોક્કસ દષ્ટિકોણથી અથવા કોઈ ચોક્કસ એજન્સી દ્વારા કરવાની દિશા-નિર્દેશ આપી શકતી નથી. હાલના મામલામાં, વડી અદાલતે માત્ર મામલાની પુનઃતપાસ કરવાનો જ આદેશ આપ્યો નપ્રાપ્ત હતો, પરંતુ જેમને ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓ તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા નહોતા એવા સાક્ષીઓની પૂછપરછ કરવાનો પણ નિર્દેશ આપ્યો હતો. વધુમાં, તેણે અપીલકર્તા વિરુદ્ધ ફરિયાદ ચલાવવાનો પણ આદેશ આપ્યો હતો, જે કાયદાની દષ્ટિએ અવાંછનીય હતો. [૧૨૧-એ-ડી]

૩.૪. પ્રક્રિયા જારી કરવાની અથવા સ જ્ઞાન લેવાની બાબતમાં મેજિસ્ટ્રેટનો અધિકારક્ષેત્ર તે માટેની પૂર્વશરતોના અસ્તિત્વ પર આધારિત છે. અંતિમ અહેવાલ દાખલ કરવામાં આવે ત્યારે મેજિસ્ટ્રેટને (૧) અંતિમ અહેવાલ સ્વીકારવાનો; (૨) વિરોધ અરજી દાખલ કરવામાં આવે ત્યારે તેને ફરિયાદ અરજી તરીકે ગણવાની અને જો પ્રથમદ્રષ્ટ્યા કેસ બનતો હોય તો પ્રક્રિયા જારી કરવાની; (૩) પોલીસ દ્વારા અંતિમ અહેવાલ દાખલ કરવામાં આવ્યો હોવા

છતાં, જો તેઓ એ મત પર આવે કે કેસ ડાયરીમાં જ તે માટે પૂરતી સામગ્રી ઉપલબ્ધ છે, તો કોઈ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ ગુનાઓનું સંજ્ઞાન લેવાની; અને (જ) મામલામાં પુનઃતપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપવાનો અધિકારક્ષેત્ર છે. [૧૨૨-એફ-એચ]

અભિનંદન ઝા અને અન્ય વિ. દિનેશ મિશ્ર, એ.આઈ.આર. (૧૯૬૮) એસ.સી. ૧૧૭ અને મીનુ કુમારી અને અન્ય એક વિ. બિહાર રાજ્ય અને અન્ય, (૨૦૦૬) ૪ સ્કેલ ૩૨૯, નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૩.૫. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૯ હેઠળના પોતાના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને અન્ય આરોપીઓ સાથે કોઈ વ્યક્તિને નીચલી અદાલતમાં વિચારણાનો સામનો કરવા માટે સમન્સ પાઠવવાનો સેશન્સ જજનો અધિકાર પણ મર્યાદિત છે, કારણ કે સાક્ષીઓના પુરાવાઓ પરથી સ્પષ્ટપણે એવું જણાઈ આવ્યું જોઈએ કે સંબંધિત કાર્યવાહીપાત્ર વ્યક્તિએ ગુનાના આચરણમાં કોઈ ભૂમિકા ભજવી હતી. [૧૨૩-એ-બી]

૪.૧. વડી અદાલતની સ્વભાવસિદ્ધ સત્તાનો ઉપયોગ સંયમપૂર્વક કરવો આવશ્યક છે. નિશ્ચિત પરિસ્થિતિમાં, ખાસ કરીને સમય પસાર થવાને ધ્યાનમાં રાખીને, વડી અદાલત પોતાની વિવેકાધીન અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે અથવા ન પણ કરે. ઉક્ત હેતુસર, તેને માત્ર નોંધપર રહેલી સામગ્રી પર પોતાનું મન લગાવી તેનું મૂલવણ કરવું જ આવશ્યક નહોતું, પરંતુ એ પણ

વિચારવું આવશ્યક હતું કે તેનાથી કોઈ હેતુ સિદ્ધ થશે કે નહીં. [૧૨૩-બી-સી]

૪.૨. આ પ્રકારના કેસમાં, જ્યાં પરિસ્થિતિ અસાધારણ હોય, ત્યાં યોગ્ય તો એ હતું કે અપીલકર્તાને વડી અદાલત દ્વારા સાંભળવામાં આવ્યો હોત. તેમ છતાં, આ દિશાનિર્દેશનો આશય એવો કાયદો સ્થાપિત કરવાનો નથી કે જ્યારે મેજિસ્ટ્રેટ વધુ તપાસનો આદેશ આપે અથવા સેશન્સ જજ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૯ હેઠળ પોતાનું અધિકારક્ષેત્ર વાપરે ત્યારે આરોપીને સાંભળવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત થાય; તેને એવો કોઈ અધિકાર નથી અને તેથી તે તબક્કે તેને સાંભળવાનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી.

[૧૨૧-એફ-એચ; ૧૨૨-એ]

ફોજદારી અપીલી અધિકારક્ષેત્ર : ફોજદારી અપીલ ક્રમાંક ૧૦૭/૨૦૦૩.

મદ્રાસની વડી અદાલતના કિ. અપીલ નં. ૬૯૬/૧૯૯૭ માં તા. ૧૮.૪.૨૦૦૨ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

સાથે

ફોજદારી અપીલ નં. ૧૦૮/ ૨૦૦૩.

ડૉ. એમ.એન. રાવ, પી. રમેશ, પી.આર. કોવિલન અને રાકેશ કે. શર્મા અપીલકર્તા તરફથી.

ડૉ. રાજીવ ધવન, પ્રશાંત વેંકટેશ, સુબ્રમોનિયમ પ્રસાદ અને અભય
કુમાર પ્રતિવાદી માટે

અદાલતનો ચુકાદો નીચે મુજબ પ્રગટ કરવામાં આવ્યો હતો દ્વારા

એસ.બી. સિંહા, ન્યાયમૂર્તી.

૧. આરોપી દ્વારા દાખલ કરાયેલ ફોજદારી અપીલનો નિરાકરણ કરતાં સમયે વડી
અદાલતની અંતર્નિહિત અધિકારિતા ઉપલબ્ધ છે કે નહીં, તે આ અપીલમાં
સંકળાયેલ મુખ્ય પ્રશ્ન છે, જે મદ્રાસ સ્થિત ન્યાયિક વડી અદાલતની વિભાગીય
ખંડપીઠ દ્વારા ફોજદારી અપીલ ક્રમાંક ૬૯૬ / ૧૯૯૭ માં તા. ૧૮.૪.૨૦૦૨ ના
રોજ આપવામાં આવેલ ચુકાદા અને આદેશમાંથી ઉદ્ભવે છે.

૨. અમારી સમક્ષના અપીલકર્તાઓ ઉક્ત ફોજદારી અપીલમાં પક્ષકારો ન હતા.

૩. ફરિયાદ પક્ષનો કેસ ૧૩.૩.૧૯૯૨ના રોજ બનેલી એવી ઘટના સંબંધિત છે,
જેના પરિણામે ચંદ્રન નામના એક વ્યક્તિનું મૃત્યુ થયું હતું. ૧૩.૩.૧૯૯૨ના
રોજ, મરુથુર ગામમાં નલ્લાકનુ @ મુથુના ભાઈ પર જીવલેણ હુમલો કરવામાં
આવ્યો હોવાનું કહેવામાં આવ્યું હતું. આ અંગે પી.ડબલ્યુ.૩, જે પી.ડબલ્યુ.૧નો
ભાઈ છે, અરાસપ્પન, જે પી.ડબલ્યુ.૧ના પિતા છે, વનુમામાલી, જે
પી.ડબલ્યુ.૩ના સાળા છે, રાજા, જે પી.ડબલ્યુ.૩નો પુત્ર છે, રાજ, જે
પી.ડબલ્યુ.૧ની બહેન ગણંબાલનો પુત્ર છે, તથા જ્યોર્જ (મૃતક), જે
પી.ડબલ્યુ.૧ની બહેન ગણંબાલનો પુત્ર છે, તેમના વિરુદ્ધ કેસ નોંધવામાં
આવ્યો હતો. તેઓની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને કેટલીક શરતોને

આધીન જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા. ઉપરોક્ત ઘટના પછી પી.ડબ્લ્યુ.૧ અને તેના સગાસંબંધીઓએ કથિત રીતે પાલયમકોટ્ટાઈ નામના બીજા ગામમાં વસવાટ શરૂ કર્યો હતો. પી.ડબ્લ્યુ.૧ના સસરા હોમિયોપેથીક ડોક્ટર હતા. તેમની પાસે દવાની દુકાન હતી. તેમની પાસે એક હોટલ પણ હતી, જે સામાન્ય રીતે 'હરે કૃષ્ણ' હોટલ તરીકે ઓળખાતી હતી. દવાની દુકાન અને હોટલ પાલયમકોટ્ટાઈ બસ સ્ટેન્ડની નજીક એકબીજાની સામે આવેલી હતી અને તે પી.ડબ્લ્યુ.૧ના મકાનથી ૬ ફ્લોંગના અંતરે હતી.

જ. તા. ૧૧.૭.૧૯૯૨ના રોજ બપોરે અંદાજે ૩.૦૦ વાગ્યે, પી.ડબ્લ્યુ. ૩, જે પી.ડબ્લ્યુ. ૧નો ભાઈ હતો, અરાસપ્પન, જે પી.ડબ્લ્યુ. ૧ના પિતા હતા, વનુમામલી, જે પી.ડબ્લ્યુ. ૩ના સાળા હતા, રાજ, જે પી.ડબ્લ્યુ. ૧ની બહેન ગણામ્બાલનો પુત્ર હતો, અને જ્યોર્જ (મૃતક), જે પી.ડબ્લ્યુ. ૧ની બહેન ગણામ્બાલનો પુત્ર હતો, તેઓ પી.ડબ્લ્યુ. ૧ના ઘરે આવ્યા હતા. પી.ડબ્લ્યુ. ૧ની તબિયત સારી ન હોવાથી, તે દવા ખરીદવા માટે તેના સસરાની દવાની દુકાને આવી હતી. નલ્લક્કનુ @ મુથુ, મુરુગન અને પોપ્પુલર મુથૈયા તેમની પાછળ રાજદૂત મોટરસાયકલ પર આવ્યા હતા. તેમણે તેમને પાલાયમકોટ્ટાઈ બસ સ્ટેન્ડ નજીક રોક્યા હતા. અપીલકર્તા પોપ્પુલર મુથૈયાએ કથિત રીતે પી.ડબ્લ્યુ. ૧ની બહેન ગણામ્બાલના પુત્ર જ્યોર્જને મારી નાખવાનો બુમો પાડ્યો અને નલ્લક્કનુ તથા મુરુગનને ત્યાં જ છોડી મોટરસાયકલ પર સ્થળ છોડીને ચાલ્યો ગયો. નલ્લક્કનુએ પોતાની કમીઝમાં છુપાવી રાખેલું હોવાનું કહેવાતું એક

દાતરું કાઢી જ્યોર્જના ગળાની ડાબી બાજુએ પ્રહાર કર્યો. રક્તસ્રાવવાળી ઈજા પામેલ મૃતકે પોતાની ચપ્પલો ત્યાં જ છોડી દીધી અને તે સ્થળ પરથી દોડવા લાગ્યો. નલ્લક્ષ્મી અને મુરુગને કથિત રીતે તેનો પીછો કર્યો. મૃતક 'હરે કૃષ્ણ' હોટેલની અંદર દોડી ગયો, જે, જેમ ઉપર નોંધાયું છે, પી.ડબ્લ્યુ. ૧ના સસરાની માલિકીની હતી. તે સમયે, પી.ડબ્લ્યુ. ૩, જે પી.ડબ્લ્યુ. ૧નો ભાઈ હતો, અને પી.ડબ્લ્યુ. ૪ અશોકન, જે પી.ડબ્લ્યુ. ૧ના સાળા હતા, તેઓ હોટેલની અંદર હતા. મૃતકનો પીછો કરવામાં આવી રહ્યો હોવાનું જોઈને, પી.ડબ્લ્યુ. ૩ અને અશોકન હોટેલમાંથી બહાર આવ્યા. હોટેલની અંદર, મુરુગને મૃતકની છાતી પર પ્રહાર કર્યો હોવાનું કહેવાય છે. નલ્લક્ષ્મી @ મુથુએ પણ તેની છાતીની ડાબી બાજુએ પ્રહાર કર્યો. મૃતકને તેમના હાથે તેના ખભા પર અને ડાબા કાન પર પણ ઈજાઓ પહોંચી હતી. ત્યારબાદ મૃતક નીચે પડી ગયો, જ્યાં નલ્લક્ષ્મીએ ફરીથી દાતરાથી મૃતકની છાતીની ડાબી બાજુએ પ્રહાર કર્યો હોવાનું કહેવાય છે. ત્યારબાદ નલ્લક્ષ્મી હોટેલમાંથી બહાર આવ્યો અને પશ્ચિમ દિશામાં ગયો.

૫. મૃતકને પી.ડબ્લ્યુ.૩ દ્વારા પી.ડબ્લ્યુ.૨, પી.ડબ્લ્યુ.૩ અને પી.ડબ્લ્યુ.૪ સાથે ઓટો-રિક્ષામાં પલાયમકોટ્ટાઈની સરકારી હોસ્પિટલમાં લઈ જવામાં આવ્યો, જ્યાં ડોક્ટરે તેને મૃત જાહેર કર્યો. ઉક્ત ઘટનાના સંબંધમાં પ્રથમ માહિતી અહેવાલ પી.ડબ્લ્યુ.-૧ દ્વારા નોંધાવવામાં આવ્યો.

૬. સ્વીકાર્ય રીતે, અહીંના અપીલકર્તા વિરુદ્ધ કોઈ આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું નહોતું. તેમ છતાં, સ્વીકાર્ય રીતે, તે આરોપપત્રની નકલ પ્રથમ

માહિતીદાતાને મોકલવામાં આવી નહોતી. વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ, જેઓની અદાલતમાં તે આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું, તેમણે પણ પ્રથમ માહિતીદાતાને જાણ કરી નહોતી, જે ફરજિયાત હતું. માત્ર નદ્દાકનુ @ મુથુને સેશન્સ કોર્ટમાં મોકલવામાં આવ્યો હતો. વિદ્વાન સેશન્સ જજ સમક્ષ, તમામ પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓએ કથિત રીતે સમગ્ર ઘટનાક્રમમાં અપીલકર્તાઓએ સક્રિય ભૂમિકા ભજવી હોવાના તેમના નામો લીધા હતા. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૯ મુજબ પોતાના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવા વિદ્વાન સેશન્સ જજને ન તો અનુરોધ કરવામાં આવ્યો હતો અને ન તો તેમણે સ્વપ્રેરિત રીતે તેનો ઉપયોગ કર્યો હતો. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિમાં માત્ર નદ્દાકનુ @ મુથુનો જ મુકદ્દમો ચલાવવામાં આવ્યો હતો અને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ ઉક્ત ગુનાના આચરણ બદલ તેને દોષિત ઠેરવી આજીવન કઠોર કારાવાસની સજા ફરમાવવામાં આવી હતી.

૭. તેણે દોષિત ઠેરવવાના અને સજાના ઉક્ત ચુકાદા વિરુદ્ધ વડી અદાલતમાં અપીલ દાખલ કરી, જે ફોજદારી અપીલ નં. ૬૯૬ ઓફ ૧૯૯૭ તરીકે નોંધાઈ હતી. ઉક્ત અપીલ વડી અદાલતની વિભાગીય ખંડપીઠ સમક્ષ સુનાવણી માટે આવી. વિભાગીય ખંડપીઠે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા નોંધપોથી પર લાવવામાં આવેલ સામગ્રીનું ખૂબ જ વિગતવાર મૂલવણી કર્યું. એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો કે નદ્દાકનુ મુથુ વિરુદ્ધ આપવામાં આવેલ દોષિત ઠેરવવાના અને સજાના ચુકાદામાં હસ્તક્ષેપ કરવા માટે કોઈ કેસ બનાવવામાં આવ્યો નથી. તેણે ઉક્ત

ચુકાદાની યોગ્યતા અંગે પ્રશ્ન ઉઠાવી આ સર્વોચ્ચ અદાલતનો આશ્રય લીધો નથી.

૮. વડી અદાલતે અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો:

(૧) પીડબ્લ્યુઝ ૧ અને ૨ ના પુરાવા નિર્વિવાદ રીતે દર્શાવે છે કે મૃત્યુ પામનારને જીવલેણ ઈજાઓ પહોંચાડવામાં પોપ્ચુલર મુથૈયા (દુષ્પ્રેરણા આપનાર), મુરુગન અને આરોપીની સંડોવણી હતી;

(૨) ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીઓ ૩ અને ૪ના પુરાવાઓ મુરુગન અને આરોપી દ્વારા ભજવવામાં આવેલી ભૂમિકા દર્શાવે છે; અને

(૩) આંક ૧ માં, બધા પુરાવા 'સંપૂર્ણ રીતે પ્રતિબિંબિત જોવા મળ્યા હતા'.

૯. વડી અદાલતના મુજબ, તપાસ અધિકારીઓ, એટલે કે, પી.ડબ્લ્યુ.-૧૭ અને પી.ડબ્લ્યુ.-૧૮ દ્વારા આરોપીઓની યાદીમાંથી પોપ્ચુલર મુથૈયા અને મુરુગનના નામોને બહાર રાખવાની કાર્યવાહી સદ્ભાવનાપૂર્વકની ભૂલ નહોતી. એમ અવલોકન કરવામાં આવ્યું:-

કારણ કે અમારી એવી ભાવના છે કે તપાસ એજન્સી દ્વારા મુરુગન અને પોપ્ચુલર મુથૈયાને જાણપૂર્વક બહાર રાખવામાં આવ્યા હતા, તેથી અમે પોલીસ મહાનિદેશકને આ બાબતમાં ગંભીરતાપૂર્વક તપાસ કરવા અને કાયદા અનુસાર અનુસંગી કાર્યવાહી કરવા આદેશ આપીએ છીએ. ઘટના ૧૯૯૨માં બની હતી અને અમે ૨૦૦૨માં છીએ, આ હકીકતનો સંબંધિત તમામ લોકોએ, અદાલત

સહિત, શિથિલ દષ્ટિકોણ અપનાવવા માટે કારણ તરીકે સ્વીકાર ન કરવો જોઈએ. જો આ પ્રકારની ઘટનાઓ બનવા દેવામાં આવશે, તો નિશ્ચિતપણે લોકો પોલીસ દળમાંનો વિશ્વાસ ગુમાવશે અને પરિણામે રાજ્ય પ્રશાસન તેમજ અદાલતો દ્વારા થતા ન્યાયના પ્રશાસનમાં પણ વિશ્વાસ ગુમાવશે.

૧૦. વડી અદાલતે વધુમાં નોંધ્યું કે કલમ ૧૭૩ (૨)(૧) ની ફરજિયાત જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું નહોતું, કારણ કે પ્રથમ જાણ કરનારને તપાસ અધિકારી દ્વારા આ બાબતે જાણ કરવામાં આવી નહોતી કે મુરુગન અને પોપ્પુલર મુથૈયા વિરુદ્ધ આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવનાર નહોતું. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૭૩ ની ઉપકલમ (૮) નો ઉલ્લેખ કરતાં, વડી અદાલતે ખેદ વ્યક્ત કર્યો કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ ભગવન સિંહ વિ. કમિશનર ઓફ પોલીસ, ૧૯૮૫ એસ.સી.સી. (ફિ.) ૨૬૭ તથા આ સર્વોચ્ચ અદાલતના અન્ય ચુકાદાઓમાં આપેલ નિર્ણયનું અનુસરણ કર્યું નહોતું. વડી અદાલતને એવું પણ લાગ્યું કે જિલ્લા ન્યાયાધીશે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૯ હેઠળ પોતાની અધિકારિતાનો ઉપયોગ કરતી બાબતમાં નિષ્પક્ષ રીતે વર્તવું જોઈએ હતું.

૧૧. તેથી, વડી અદાલતે તપાસ અધિકારીઓ, સરકારી વકીલો તેમજ માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશ સામે તેમણે પોતાની ફરજો જે રીતે નિભાવી હતી તે રીતે વર્તન કરવા બદલ કેટલીક પ્રતિકૂળ ટિપ્પણીઓ કરી.

૧૨. તે મુજબ આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો:

અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે આ એવો યોગ્ય કેસ છે જેમાં અમારે મુરુગન તેમજ પોપ્યુલર મુથૈયા વિરુદ્ધ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા ગુનાહિત કાર્યવાહી ચલાવવાનો નિર્દેશ કરવો જરૂરી બને છે; અને વિદ્વાન રાજ્યના સરકારી વકીલ રાજ્યને આ બાબતે સલાહ આપશે કે કઈ કલમ હેઠળ તેમના વિરુદ્ધ આરોપ મૂકી તેમનો વિચારણા કરવો. સી.બી., સી.આઈ.ડી.ને આ બાબત હાથ ધરવા નિર્દેશ આપ્યા પછી જ અમે થોડું શિથિલ વલણ અપનાવી શકીશું. અમે સી.બી., સી.આઈ.ડી.ને આ બાબતનો કબજો સંભાળી પુનઃતપાસ કરવા અને ઉક્ત મુરુગન તથા પોપ્યુલર મુથૈયા વિરુદ્ધ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા કાર્યવાહી ચલાવવા નિર્દેશ કરીએ છીએ.

૧૩. વધુમાં નીચે મુજબ નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો:—

"(બી) અમારા આ નિષ્કર્ષને ધ્યાનમાં લેતા કે જ્યોર્જની હત્યા સંબંધિત ગુનામાં મુરુગન અને પોપ્યુલર મુથૈયાને સંડોવતાં દરેક તબક્કે પુરાવા ઉપલબ્ધ છે, ન્યાયની માંગ છે કે તપાસ એજન્સીએ નોંધપોથી પર પહેલેથી ઉપલબ્ધ સામગ્રી તેમજ આ આદેશ અનુસાર પુનઃતપાસ દરમિયાન એકત્રિત થનારી સામગ્રીને ધ્યાનમાં લઈને, પોપ્યુલર મુથૈયા અને મુરુગનને પણ ગુનાસાથે જોડતી દૃષ્ટિએ નવી સિરેથી મૂલવણી કરવી આવશ્યક છે. તેથી, પોપ્યુલર મુથૈયા અને મુરુગન જેટલા સંબંધિત છે તે હદ સુધી અમે તપાસ એજન્સી દ્વારા નવી તપાસ કરવાનો આદેશ કરીએ છીએ. પરિણામે, પોલીસ મહાનિર્દેશકને આદેશ આપવામાં આવે છે કે પોપ્યુલર મુથૈયા અને મુરુગનની સંડોવણી સંબંધિત આ

કેસની તપાસ સીબી, સીઆઈડીને સોંપે. પોલીસ મહાનિર્દેશકને વધુમાં આદેશ આપવામાં આવે છે કે સીબી, સીઆઈડી દ્વારા થનારી તપાસની દેખરેખ રાખવા માટે પોલીસ અધિક્ષકના દરજ્જાથી નીચા ન હોય એવા એક અધિકારીની નિમણૂક કરે.

(સી) પોલીસ મહાનિર્દેશકને પણ આદેશ આપવામાં આવે છે કે તેઓ જોર્જની હત્યા સંદર્ભે કરવામાં આવેલી તપાસમાં, તેમજ ફરિયાદ પક્ષની કાર્યવાહી દરમિયાન, પી.ડબલ્યુ.૧૭ રાજારામ અને પી.ડબલ્યુ.૧૮ થોંડીરાજની તરફથી રહેલી બેદરકારીઓ અંગે સઘન તપાસ કરે અને કાયદા અનુસાર અનુસંગી કાર્યવાહી કરે."

૧૪. આથી, અપીલકર્તાઓ અમારી સમક્ષ હાજર છે.

૧૫. શ્રી એમ.એન. રાવ, અપીલકર્તાઓ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે આ અપીલના સમર્થનમાં નીચે મુજબના મુદ્દાઓ રજૂ કર્યા:—

(૧) નદ્દાકત્રન @ મુથુ દ્વારા પ્રાધાન્ય આપેલ અપીલની સુનાવણી કરતી વખતે વડી અદાલતે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ મુજબ પોતાની સત્તાનો ખોટી રીતે ઉપયોગ કર્યો.

(૨) ઉક્ત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે, તેથી, વડી અદાલત ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૯૭ હેઠળ કોઈપણ પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રનો કે તેની કલમ ૪૮૨ હેઠળના અંતર્નિહિત સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકતી નહોતી.

(૩) વડી અદાલત દ્વારા કલમ ૪૮૨ હેઠળ સવો મોટુ સત્તાનો ઉપયોગ કાયદામાં અજાણ્યો છે.

(૪) કોઈ પણ પરિસ્થિતિમાં, કારણ કે વડી અદાલતે પોતાના આક્ષેપિત ચુકાદામાં એવું દર્શાવ્યું નથી કે તે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ અથવા ૨૦૯ હેઠળ પોતાની અધિકારિતા વાપરી રહી હતી, તેથી તે કાયદાની દૃષ્ટિએ ટકી શકે તેમ નથી.

(૫) કોઈપણ પરિસ્થિતિમાં, વડી અદાલત અહીંના અપીલકર્તાઓને, જેમના મૂળભૂત અધિકારો તે કારણસર પ્રભાવિત થયા છે, સાંભળવાની તક આપ્યા વિના વિવાદિત નિર્દેશો જારી કરી શકતી નહોતી.

(૬) અપીલકર્તાઓ સામે ફરિયાદ ચલાવવાની વડી અદાલત દ્વારા અપાયેલી દિશા ગેરકાયદેસર અને અધિકારક્ષેત્રવિહોણી છે, કારણ કે આવી દિશાઓ તેની સ્વભાવસિદ્ધ સત્તાનો ઉપયોગ કરીને આપી શકાતી નહોતી.

(૭) વડી અદાલત અપીલકર્તાઓને નીચલી અદાલતમાં મુકદ્દમો ભોગવવા માટે હાજર થવાનો નિર્દેશ પણ આપી શકતી નહોતી, કારણ કે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૯ની જોગવાઈઓ વર્તમાન મામલામાં લાગુ પડતી નહોતી.

(૮) મુદ્દાને કોઈપણ દૃષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે તો, તપાસ અધિકારીઓએ ફરિયાદ પક્ષના કેસમાં ખામીઓ જણાવી હોવા અને ખાસ કરીને આ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખતા કે અપીલકર્તાઓ પૈકીના એક વ્યક્તિ ઘટના થયાની તારીખથી ચાર દિવસ પહેલાં થયેલા અકસ્માતમાં ફેક્ચર પામેલો હોવાનું જાણવા મળ્યું હતું,

તે પરિસ્થિતિમાં વડી અદાલત દ્વારા તપાસ ફરીથી શરૂ કરવા માટે દિશાનિર્દેશ આપવો સંપૂર્ણપણે અનુચિત હતો.

૧૬. ડૉ. રાજીવ ધવન, પ્રતિવાદી-મદ્રાસ રાજ્ય તરફથી હાજર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે, બીજી તરફ, નીચે મુજબ રજૂ કર્યું:-

(૧) ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની જોગવાઈઓમાં પરસ્પર સંકળાયેલી જોગવાઈઓની એક શ્રેણીનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો, જેથી તપાસ અધિકારીની તરફથી થયેલી અયોગ્ય તપાસ સંબંધિત ભૂલોનું સુધારણ કરી શકાય.

(૨) કાયદાની દૃષ્ટિએ દોષપૂર્ણ તપાસ અથવા અપર્યાપ્ત તપાસ વડી અદાલત દ્વારા સુધારાત્મક આદેશોને આધીન છે;

(૩) ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ માં કરવામાં આવેલા ફેરફારોને ધ્યાનમાં લેતાં, અદાલત સમક્ષ જે લાવવામાં આવે છે તે કેસ છે, આરોપી નહીં.

(૪) વડી અદાલતને એક વિશેષ સત્તા પ્રદાન કરવામાં આવી છે, અર્થાત્ અંતર્નિહિત સત્તા, જેનો ઉપયોગ અપીલીય કાર્યવાહી સહિત કાર્યવાહી ના કોઈપણ તબક્કે કરી શકાય છે.

(૫) વડી અદાલતે તાજી તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો તે હકીકતને ધ્યાનમાં લેતાં, કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો લાગુ પડતા નથી.

(૬) ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૭૩ ની ફરજિયાત જોગવાઈઓના પાલનના અભાવ અંગે વડી અદાલતે આપેલા નિષ્કર્ષ તેમજ માનનીય મેજિસ્ટ્રેટ અને માનનીય નીચલી અદાલતના ન્યાયાધીશે કરેલી ગંભીર ભૂલોને ધ્યાનમાં લેતાં, ન્યાય સુનિશ્ચિત કરવા માટે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ મુજબ વડી અદાલતે પોતાની અંતર્નિહિત અધિકારિતા યોગ્ય રીતે અમલમાં મૂકી હતી.

(૭) વડી અદાલત ન્યાયના હિતોનું રક્ષણ કરવા માટે પોતાની અંતર્નિહિત સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે; તેથી, પીડિતને જરૂરી ન્યાય અપાવવાની બાબતનો પણ તેના કાર્યક્ષેત્રમાં (અથવા પરિધિમાં) સમાવેશ કરી શકાય છે.

(૮) અપીલકર્તાઓને પડકારાયેલ આદેશના કારણે કોઈ પણ રીતે, ક્યારેય, કોઈ પૂર્વગ્રહ થયો નપ્રાપ્ત હતો, કારણ કે વિવિધ તબક્કાઓએ તેઓને તેમની દલીલો ઉઠાવવાનો અધિકાર પ્રાપ્ત હતો.

(૯) ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૭૩(૮) અદાલતોને પુનઃતપાસ કરવાનો આદેશ આપવાની કોઈ સત્તા અવલંબિત કરતી નથી, કારણ કે તપાસ કરવાની વૈધાનિક સત્તા હંમેશા તપાસ એજન્સી પાસે જ રહે છે.

૧૭. અહીં ઉપર નોંધવામાં આવેલી પરસ્પર વિરોધી દલીલોના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, આ મામલામાં સંકળાયેલા પ્રશ્નો આ મુજબ છે:

(૧) શું વડી અદાલત, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની ધારા ૩૭૪(૨) ને ધારા ૩૮૬ સાથે વાંચીને તેની અપીલી અધિકારક્ષમતાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, અપીલી અદાલત સમક્ષ ઉપલબ્ધ અભિલેખ પરના સામગ્રીના આધારે જેમને

ચલાનમાં સમાવેશ કરવો જોઈએ હતો એવું વડી અદાલતને લાગ્યું હોય એવા વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ કેસની વધુ તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપી શકતી હતી કે નહીં—

(૨) શું માત્ર એટલા કારણો કે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમો ૩૭૪(૨), ૩૮૬ અને ૩૯૧ મુજબ વડી અદાલતની અપીલીય સત્તામાં વધુ તપાસનો આદેશ આપવા અંગે કોઈ વિશિષ્ટ સત્તા સમાવિષ્ટ નથી, તેથી આ સ્વભાવના કેસમાં વડી અદાલતને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમો ૪૮૨ અને ૪૮૩ હેઠળની તેની સ્વભાવજ અને દેખરેખની સત્તાઓનો આશ્રય લેવાનો અધિકારક્ષેત્ર નપ્રાપ્ત હતો?

(૩) શું આક્ષેપિત દિશાનિર્દેશ જારી કરતાં પહેલાં પ્રાકૃતિક ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવામાં આવ્યું ન હોવાથી આક્ષેપિત ચુકાદો સંપૂર્ણપણે અસમર્થનીય છે કે નહીં.

૧૮. જોકે, ઉપરોક્ત પ્રશ્નો તરફ અવલોકન કરતાં પહેલાં, આ નોંધવું યોગ્ય રહેશે કે વડી અદાલતે પડકારાયેલ ચુકાદો પસાર કરતી વખતે આ આધારે કાર્યવાહી કરી હતી કે પી.ડબ્લ્યુ.-૧ થી પી.ડબ્લ્યુ.-૫, અર્થાત્ મુથુલક્ષ્મી, શાંતી, મુરુગૈયાહ પંડિયન, અશોકન અને ગણેશન સ્વતંત્ર સાક્ષીઓ હતા, જેઓએ અહીંના અપીલકર્તાઓ તેમજ મુરુગન અને મુથુએ પ્રથમ રસ્તા પર અને ત્યારબાદ હોટેલમાં જ્યોર્જને કાપીને મોતને ઘાટ ઉતારવામાં સંડોવણી દર્શાવતા સ્પષ્ટપણે સાક્ષ્ય આપ્યું હતું અને તેના આધારે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ સાબિત થયો હતો.

૧૯. વડી અદાલત નિર્વિવાદ રીતે આવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકતી હતી.

૨૦. ત્યારબાદ, ઘટનાના અન્ય બે પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓ હોવાના તથ્યને ધ્યાનમાં રાખીને, વડી અદાલતે તપાસ સીબી-સીઆઈડીને સોંપવાનો નિર્દેશ કર્યો.

૨૧. વડી અદાલતે ઉપરાંત:

(૧) મુરુગન અને પોપ્પુલર મુથૈયા વિરુદ્ધ ફરિયાદ પક્ષને કાર્યવાહી કરવાનો નિર્દેશ કર્યો;

(૨) પોલીસ મહાનિર્દેશક દ્વારા નિયુક્ત અધિકારી હેઠળ સીબી-સીઆઈડી દ્વારા નવી તપાસ કરવાનો આદેશ આપ્યો;

(૩) પોલીસ મહાનિર્દેશકને તપાસ અધિકારીઓની બેદરકારીની તપાસ કરવા અને કાયદા અનુસાર અનુગામી કાર્યવાહી હાથ ધરવા નિર્દેશ કર્યો.

૨૨. વડી અદાલતે તેના આક્ષેપિત ચુકાદામાં:

(૧) મુથુની દોષિત ઠરાવવાની સજા ચથાવત્ રાખી;

(૨) એવું મત વ્યક્ત કર્યો કે અનુસૂચિત તપાસ અધિકારીઓ પી.ડબલ્યુ.-૧૭ અને ૧૮ એ તપાસ અધિકારી તરીકે તેમના કર્તવ્યો યોગ્ય રીતે નિભાવ્યા નહોતાં;

(૩) એવો ઠરાવ કર્યો કે મેજિસ્ટ્રેટે પોતાની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવામાં તેમજ કાયદા મુજબ ફરજિયાત રીતે જરૂરી હોય તેમ આરોપપત્રની વિગતો ફરિયાદીને ઉપલબ્ધ કરાવવામાં નિષ્ફળતા દર્શાવી હતી;

(૪) એ નિષ્કર્ષે આવ્યું કે જિલ્લા ન્યાયાધીશે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૯ હેઠળની પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કર્યો નપ્રાપ્ત હતો; અને

(૫) એ ન્યાયના હિતમાં દિશાનિર્દેશો જારી કરવા પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કર્યો.

૨૩. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા એક સર્વગ્રાહી સંહિતા છે, જે કેસોની તપાસ અને વિચારણા કરવા તેમજ ચુકાદાઓ વિરુદ્ધ અપીલો માટે સંપૂર્ણ ચાંત્રિક વ્યવસ્થા પ્રદાન કરે છે. તેમાં દરેક તબક્કે ભૂલો, ન્યાયના નિષ્ફળતાઓ અને પ્રક્રિયાના દુરુપયોગને વડી અદાલતની દેખરેખ અને પર્યવેક્ષણ હેઠળ સુધારવા માટેની જોગવાઈઓ છે, જેમ કે નીચે મુજબથી સ્પષ્ટ થાય છે:

(૧) ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૮૦ સાથે વાંચવાની કલમ ૧૫૬(૩) હેઠળ, અદાલતને સંજોગ ગુનાઓના કેસોમાં તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપવાની સત્તા છે.

(૨) ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૨૦૨ (૧) મુજબ મેજિસ્ટ્રેટ પ્રક્રિયા જારી કરવાનું મુલતવી રાખી શકે છે અને કેસની તપાસ પોતે કરી શકે છે.

(૩) જ્યારે આરોપપત્ર ખામીયુક્ત હોય, ત્યારે અદાલત તેને સ્વીકારવાનો ઇનકાર કરી શકે છે અને રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ સામગ્રીના આધારે ગુનાની સંજ્ઞાન લઈ આગળ વધી શકે છે. અદાલત આ મામલે વધુ તપાસ કરવા માટે દિશાનિર્દેશ આપી શકે છે

(૪) મેજિસ્ટ્રેટ વિરોધ અરજીને ફરિયાદ તરીકે ગણાવી શકે છે અને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાના પ્રકરણ ૧૫ મુજબ તે અંગે કાર્યવાહી આગળ ધપાવી શકે છે.

(૫) એકવાર મામલો સોંપી દેવામાં આવે પછી, સેશન્સ જજ તે બાબત વડી અદાલતને મોકલી શકે છે.

(૬) જો કોઈ વધારાના પુરાવા લીધા વિના એવું જણાય કે કમિટલનો આદેશ કરતા સમયે મેજિસ્ટ્રેટે કોઈ ભૂલ કરી છે અને કોઈ આરોપીના કેસનો સેશન્સ કોર્ટને મોકલ કરવા માટે ઉલ્લેખ કર્યો નથી અથવા પુરાવા રજૂ થયા પછી કોઈ આરોપીને બહાર રાખ્યો છે, તો અદાલત એવા વ્યક્તિ વિરુદ્ધ કાર્યવાહી કરી શકે છે જે આરોપી ન હતો, શરતે કે પુરાવાઓમાંથી એવું પ્રગટ થતું હોય કે તેનો આરોપીઓ સાથે સંયુક્ત રીતે ઇન્સાફી કાર્યવાહી ચલાવવી જોઈએ.

(૭) નીચલી અદાલતમાં ચાલતી કાર્યવાહી દરમિયાન પુનર્વિચાર અદાલત ધારા ૩૯૭ હેઠળ પોતાના પુનર્વિચાર અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી શકે છે; એવી સ્થિતિમાં, તે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૯૮ મુજબ વધુ તપાસ અંગે દિશાનિર્દેશ આપી શકે છે.

(૮) વડી અદાલત અને સેશન્સ કોર્ટની પુનર્વિચાર સત્તાઓ સંહિતામાં અલગથી દર્શાવવામાં આવી છે; જેના અવલોકનથી એવું પ્રગટ થાય છે કે વડી અદાલત વધુ વ્યાપક સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે.

(૯) સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા કોઈપણ દોષારોપણ થવા પામ્યાના પ્રસંગે, તેના વિરુદ્ધ અપીલ વડી અદાલતમાં રહેશે. અપીલ અદાલત ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૮૬ હેઠળ નિર્ધારિત સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે, જેમાં તે સંહિતાની કલમ ૩૯૧ મુજબ વધુ સીધા પુરાવા પણ સ્વીકારી શકે છે.

(૧૦) વડી અદાલતને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ નીચલી અદાલતોની ભૂલો સુધારવાની અને પક્ષકારોને ન્યાય મળે તે માટે તથા/અથવા અદાલતની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગને અટકાવવા માટે જરૂરી હોય તેવા આદેશો કરવાની અંતર્નિહિત સત્તા છે.

૨૪. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, આ રીતે, દરેક તબક્કે, અર્થાત્, (૧) તપાસ; (૨) વિચારણા; (૩) અપીલ અને (૪) પુનરીક્ષણ, સુધારાત્મક વ્યવસ્થા પ્રદાન કરે છે.

૨૫. જૂના સંહિતાથી વિપરીત, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩, સેશન્સ કોર્ટને આરોપી મોકલવા અથવા આરોપી વિરુદ્ધ સંજ્ઞાન કરવાની કલ્પના કરતાં ભિન્ન રીતે, ગુનાનું સંજ્ઞાન અને કેસનું પ્રતિસુપુર્ણ કરવા માટે જોગવાઈ કરે છે.

૨૬. એ નોંધવું પણ મહત્વનું છે કે સામાન્ય રીતે અદાલત અથવા ન્યાયાધિકરણની અંતર્નિહિત સત્તા માન્ય ગણવામાં આવે છે, પરંતુ ફોજદારી

પ્રક્રિયા સંહિતા હેઠળ આવી સત્તા માત્ર વડી અદાલતમાં જ માન્ય કરવામાં આવી છે અને અન્ય કોઈ અદાલતમાં નહીં. વડી અદાલત, પોતાની પુનર્વિચારણીય અથવા અંતર્નિહિત સત્તાનો ઉપયોગ કરવાની ઉપરાંત, નિર્વિવાદ રીતે ભારતના સંવિધાનના કલમ ૨૨૭ અનુસાર પોતાની પર્યવેક્ષક અધિકારક્ષેત્રનો પણ ઉપયોગ કરી શકે છે અને કેટલીક બાબતોમાં તેની કલમ ૪૮૩ અનુસાર પણ. તેથી, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતામાં વડી અદાલતને સેશન્સ કોર્ટની સરખામણીએ, જેને પુનર્વિચારણીય સત્તા પણ પ્રાપ્ત છે, વિશિષ્ટ સ્થાન પ્રાપ્ત છે.

૨૭. ભારતના કાનૂન આયોગે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૮૮૮ અંગેના તેના ૪૧મા અહેવાલમાં નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું:

૨૪.૮૦. ક્યારેક આવું બને છે, જોકે બહુ વારંવાર નહીં, કે નિશ્ચિત આરોપીઓ સામેનો કેસ સાંભળતા મેજિસ્ટ્રેટને પુરાવામાંથી જાણવા મળે છે કે તેના સમક્ષના આરોપીઓ સિવાય કોઈ અન્ય વ્યક્તિ પણ એ જ ગુનામાં અથવા સંબંધિત ગુનામાં સંડોવાયેલ છે. મેજિસ્ટ્રેટને તેને બોલાવવાની અને કાર્યવાહી સાથે તેને જોડવાની સત્તા હોવી જ યોગ્ય છે. કલમ ૩૫૧ આવી પરિસ્થિતિ માટે જોગવાઈ કરે છે, પરંતુ માત્ર ત્યારે જ જ્યારે એવી વ્યક્તિ અદાલતમાં હાજર થતી હોય. ત્યારબાદ તેને અટકાયતમાં રાખી તેના વિરુદ્ધ કાર્યવાહી કરી શકાય. જો એવી વ્યક્તિ અદાલતમાં હાજર ન હોય, તો તેને સમન્સ પાઠવવા બાબતે કલમ ૩૫૧માં કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ નથી. આવી જોગવાઈથી કલમ ૩૫૧ ઘણી વ્યાપક

બની જાય, અને અમને લાગે છે કે આવી પરિસ્થિતિ માટે સ્પષ્ટ રીતે જોગવાઈ કરવી યોગ્ય છે.

૨૪.૮૩. તેથી, કલમ ૩૫૧માં સુધારો કરીને તે આ પ્રમાણે વાંચવામાં આવે:—

"૩૫૧.

(૧) જ્યાં, કોઈ ગુનાની તપાસ અથવા વિચારણા દરમિયાન, પુરાવામાંથી એવું પ્રગટ થાય કે આરોપી ન હોય તેવી કોઈ વ્યક્તિએ એવો કોઈ ગુનો કર્યો છે કે જેના માટે એવી વ્યક્તિનો આરોપી સાથે મળીને વિચારણા માટે કાયદેસર રીતે કેસ ચલાવી શકાય, ત્યાં અદાલત તે વ્યક્તિએ જે ગુનો કર્યો હોવાનું પ્રાથમિક દષ્ટિએ જણાય છે તે ગુનાને અંગે તેની વિરુદ્ધ કાર્યવાહી કરી શકે.

(૨) જ્યાં આવી વ્યક્તિ અદાલતમાં હાજર હોય, ભલે તે ધરપકડ હેઠળ ન હોય અથવા સમન્સના આધારે હાજર ન હોય, ત્યાં તે દ્વારા કરાયેલ હોવાનું જણાતું ગુન્હા અંગેની તપાસ અથવા તેના વિચારણાના હેતુસર આવી અદાલત તેને અટકાયતમાં રાખી શકે છે.

(૩) જ્યાં આવો વ્યક્તિ અદાલતમાં હાજર ન હોય, ત્યાં ઉપરોક્ત હેતુ માટે, કેસની પરિસ્થિતિઓ અનુસાર જરૂરી હોય તેમ, તેની ધરપકડ કરવામાં આવી શકે અથવા તેને સમન્સ પાઠવી શકાય.

(૪) જ્યાં અદાલત ઉપ-કલમ (૧) હેઠળ કોઈપણ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ કાર્યવાહી કરે છે, ત્યારે —

(એ) આવી વ્યક્તિ અંગેની કાર્યવાહી નવી સિરેથી આરંભવામાં આવશે, અને સાક્ષીઓને ફરીથી સાંભળવામાં આવશે;

(બી) ખંડ (એ) ની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, મામલો એ રીતે આગળ ચાલી શકે કે જાણે આવી વ્યક્તિ તે સમયે આરોપી વ્યક્તિ હતી, જ્યારે અદાલતે તે ગુનાનો સંજ્ઞાન લીધો હતો જેના આધારે તપાસ અથવા વિચારણા શરૂ કરવામાં આવી હતી."

૨૮. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૮૬ અપીલ અદાલતની સત્તા અંગે જોગવાઈ કરે છે. નિર્વિવાદ રીતે, કડક અર્થમાં તેની શરતો મુજબ અપીલ અદાલત કોઈ વ્યક્તિને નીચલી અદાલતમાં ચલાવવામાં આવનાર કાર્યવાહીનો સામનો કરવા દિશાનિર્દેશ આપી શકતી નથી. તેની અધિકારિતા તેમાં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવી છે.

૨૯. પોતાની અપીલાત્મક સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, વડી અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર ભલે મર્યાદિત હોય, છતાં, અમારા મત મુજબ, એક ભેદ અસ્તિત્વમાં છે અને તે મહત્વપૂર્ણ ભેદ એવો છે કે વડી અદાલત પોતાની પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર અને/ અથવા સ્વાભાવિક અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ માત્ર ત્યારે જ કરી શકે એવું નથી જ્યારે તે માટે અરજિ કરવામાં આવી હોય, પરંતુ સ્વપ્રેરિત રીતે પણ કરી શકે છે. એ બાબત વિવાદિત નથી કે વડી અદાલત પોતાની પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે સ્વપ્રેરિત સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે. તેથી, જ્યારે કોઈ બાબતમાં અન્ય અધિકારક્ષેત્રોનો ઉપયોગ

કરતી હોય ત્યારે વડી અદાલત પોતાના અસાધારણ સ્વાભાવિક અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે તે બાબતે કોઈ પ્રતિબંધ હોવાનું માનવામાં ન આવવું જોઈએ. સંસદના આશયને ધ્યાનમાં રાખતાં, નવી કાનૂની જોગવાઈ બનાવતી વખતે સંસદનો ભાર ‘અદાલત સમક્ષનો કેસ’ પર હતો, જે ‘તેની સમક્ષ આરોપી તરીકે ગોઠવવામાં આવેલ વ્યક્તિ’ થી વિપરીત છે; અને જ્યારે વડી અદાલત સમગ્ર કેસની સત્તાધિકૃત વિચારણા કરી રહી હોય, ત્યારે ભલે તે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૮૬ના પરિપ્રેક્ષ્યમાં મર્યાદિત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી હોય, તેમ છતાં, અમારા વિચારપૂર્વકના મત મુજબ, એથી તેની અન્ય સત્તાઓને, ખાસ કરીને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળની સત્તાને, જે એવી બાબત સાથે સંબંધિત હોય જે તેની સમક્ષ નથી, મર્યાદિત માનવામાં આવી શકે નહીં.

૩૦. કેટલીક પરિસ્થિતિઓમાં, અદાલત વધુ વ્યાપક અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે છે, ઉદાહરણ તરીકે, તે તપાસકર્તા અથવા સરકારી વકીલ અથવા ન્યાયિક અધિકારી વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ ટિપ્પણીઓ કરી શકે છે, ભલે તેઓ તેના સમક્ષ હાજર ન હોય. આવી ટિપ્પણીઓ કાઢી નાખવાનો આદેશ વડી અદાલત દ્વારા અનુવર્તી તબક્કે, સ્વપ્રેરણાથી પણ અથવા પીડિત વ્યક્તિની અરજીએ પણ, આપવામાં આવી શકે છે.

૩૧. આ રીતે, વડી અદાલત જ્યારે પોતાની પુનર્વિચારણીય અથવા અપીલીય સત્તાનો ઉપયોગ કરે છે, ત્યારે તે પોતાની અંતર્નિહિત સત્તાઓનો પણ ઉપયોગ

કરી શકે છે. વડી અદાલતની અંતર્નિહિત સત્તાનો ઉપયોગ, આ સુસ્થાપિત છે, દ્રવ્યાત્મક તેમજ પ્રક્રિયાત્મક બંને બાબતોના સંબંધમાં કરી શકાય છે.

૩૨. આકસ્મિક અથવા પૂરક સત્તાના સંબંધમાં, સ્પષ્ટ છે કે, વડી અદાલત કાર્યવાહીનું સ્વરૂપ કેવું પણ હોય તેની પરવા કર્યા વગર પોતાની અંતર્નિહિત અધિકારિતાનો ઉપયોગ કરી શકે છે. તે બાબતમાં તે પ્રક્રિયાત્મક પ્રતિબંધોથી બંધાયેલ નથી

(૧) ન્યાયના હિતમાં સ્વપ્રેરિત રીતે સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાય છે. જો આવી સત્તા માન્ય કરવામાં ન આવે, તો તે આરોપી પ્રત્યે અન્યાય પણ સર્જી શકે છે.

(૨) આવી સત્તાનો ઉપયોગ અપીલીય અથવા પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર સાથે સમકાલીન રીતે કરી શકાય છે અને તે માટે કોઈ ઔપચારિક અરજી દાખલ કરવી આવશ્યક નથી.

(૩) તેમ છતાં, તેમાં કોઈ શંકાને સ્થાન નથી કે ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળની સત્તા અમર્યાદિત નથી. અન્ય બાબતો ઉપરાંત, જ્યાં સંહિતા મૌન હોય, જ્યાં અદાલતની સત્તાને સર્વસમાવી માનવામાં ન આવી હોય, અથવા જ્યાં સંહિતામાં કોઈ વિશિષ્ટ જોગવાઈ હોય; અથવા જ્યાં વિશેષ કાયદાના અમલનો પ્રશ્ન સંકળાયેલો હોવાથી તે વિધાન સંહિતાના પરિધિમાં આવતું ન હોય, ત્યાં આ સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાય છે. આ સત્તા ન્યાયના ઋણરૂપ ફરજના નિર્વહ માટે કાર્ય કરે છે. તેથી, તે જે માટે માત્ર અસ્તિત્વમાં છે તેવા વાસ્તવિક અને મૂળભૂત ન્યાયનું પ્રદાન કરી શકે છે.

૩૩. દિનેશ દત્ત જોશી વિ./સ. રાજસ્થાન રાજ્ય અને અન્ય, ૨૦૦૧ ૮ એસ.સી.સી. ૫૭૦ મામલે, વડી અદાલતની સહજ સત્તાઓ અંગે વિચાર કરતી વખતે, આ અદાલતે આ રીતે ઠરાવ્યું હતું:

કલમમાં સમાયેલું સિદ્ધાંત આ મહાવાક્ય પર આધારિત છે: કુઆન્ડો લેક્સ એલિક્વિડ એલિક્વિડ કોન્સેડિત, કોન્સેડેરે વિડેતુર એટ ઈડ સિને ક્વો રેસ ઈપ્સાએ એસ્સે નોન પોટેસ્ટ, એટલે કે જ્યારે કાયદો કોઈ વ્યક્તિને કંઈક આપે છે, ત્યારે તે એવી બધી વસ્તુઓ પણ આપે છે જેના વિના તે વસ્તુ પોતે જ ઉપલબ્ધ થઈ શકતી નથી. આ કલમ કોઈ નવી સત્તા પ્રદાન કરતી નથી, પરંતુ માત્ર એટલું જાહેર કરે છે કે વડી અદાલતને કલમમાં નિર્દિષ્ટ હેતુઓ માટે સ્વભાવસિદ્ધ સત્તાઓ પ્રાપ્ત છે. કારણ કે પ્રક્રિયાત્મક કાયદામાં ક્યારેક ખામી રહી જતી જોવા મળે છે, તેવી ખામીઓ જ્યાં જ્યાં જણાય ત્યાં ત્યાં તેને આવરી લેવા માટે આ કલમ સમાવવામાં આવી છે. તેમ છતાં, આ કલમ હેઠળ વડી અદાલતને અપાયેલી અસાધારણ સત્તાઓનો ઉપયોગ, શક્ય તેટલા અંશે, અસાધારણ કેસો માટે જ અનામત રાખવો જરૂરી છે.

૩૪. આ અદાલતના નિર્ણયો એ વાત પર ભાર મૂકે છે કે કેસોના બે વર્ગો વચ્ચે ભેદ અસ્તિત્વમાં છે, વિઝ., (૧) જ્યાં કલમ ૪૮૨ નો અમલ વિશેષરૂપે અપવર્જિત કરવામાં આવ્યો છે અને (૨) જ્યાં કોઈ વિશિષ્ટ જોગવાઈ નથી, પરંતુ જે સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનું ઈચ્છવામાં આવે છે તેની મર્યાદા વિશેષરૂપે નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે.

૩૫. આર.પી. કપૂર વિ. પંજાબ રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૦ એસ.સી. ૮૬૬ માં, આ સર્વોચ્ચ અદાલતે કેટલીક એવી કેસોની શ્રેણીઓનું સંક્ષેપમાં નિદર્શન કર્યું હતું, જેમાં આરોપી વિરુદ્ધની ફોજદારી કાર્યવાહી રદ કરવા માટેની સ્વાભાવિક સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ, એમ જણાવીને:

" (૧) જ્યાં તે સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે કાર્યવાહી શરૂ કરવા અથવા તેની આગળની કાર્યવાહી ચાલુ રાખવા સામે કાનૂની પ્રતિબંધ છે, ઉદાહરણ તરીકે મંજૂરીનો અભાવ;

(૨) જ્યાં પ્રથમ માહિતી અહેવાલ અથવા ફરિયાદમાં કરાયેલા આક્ષેપો, તેમને યથાવત્ મૂલ્યે લઈ અને સંપૂર્ણપણે સ્વીકાર્યા બાદ પણ, આક્ષેપિત ગુનો રચતા નથી;

(૩) જ્યાં આક્ષેપો કોઈ ગુનો રચે છે, પરંતુ કોઈ કાનૂની પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો નથી અથવા રજૂ કરાયેલ પુરાવો આક્ષેપ સાબિત કરવામાં સ્પષ્ટપણે અથવા પ્રત્યક્ષ રીતે નિષ્ફળ જાય છે."

૩૬. ઉક્ત નિર્ણયનો ત્યારબાદ આ અદાલતે સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક વિ. એમ. દેવેન્દ્રપ્પા અને અન્ય, ૨૦૦૨ ૩ એસ.સી.સી. ૮૯ માં નોંધ લીધો છે.

૩૭. આ ઉપરાંત, આ અદાલતે એવો સિદ્ધાંત સ્થાપિત કર્યો હતો કે, પીડિત પક્ષની ફરિયાદનું નિવારણ કરવા માટે કોઈ વિશિષ્ટ જોગવાઈ ઉપલબ્ધ ન હોય, તો સંહિતાની જોગવાઈઓ હેઠળ આવતાં મુદ્દાઓ બાબતે વડી અદાલતની સ્વાભાવિક સત્તાનો આશ્રય લઈ શકાય.

૩૮. તે બાબત પણ વિવાદાસ્પદ નથી કે ઉક્ત સત્તા સંહિતાની અન્ય જોગવાઈઓ પર અગ્રતા ધરાવે છે, પરંતુ સ્પષ્ટપણે તે કોઈ અન્ય અધિનિયમ હેઠળ સર્જાયેલ કાનૂની સત્તાના ભંગમાં / વિરોધમાં ઉપયોગમાં લઈ શકાતી નથી.

૩૯. સ્ટેટ થ્રૂ સ્પેશિયલ સેલ, ન્યૂ દિલ્હી વિ. નવજોત સંધુ એલિયાસ અફશાન ગુરુ અને અન્ય, ૨૦૦૩ ૬ એસસીસી ૬૪૧ માં, એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું:

ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ ની શરૂઆત "આ સંહિતામાં કશું પણ" એવા શબ્દોથી થાય છે. તેથી, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ હેઠળ વડી અદાલતનો સ્વાભાવિક અધિકારક્ષેત્ર, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૯૭ હેઠળ અથવા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની અન્ય કોઈ જોગવાઈ હેઠળ અવરોધ હોય ત્યારે પણ ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે. તેમ છતાં, સત્યા નારાયણ શર્મા કેસમાં દર્શાવ્યા મુજબ, જો કોઈ અન્ય કાયદામાં વૈધાનિક પ્રતિબંધ હોય તો આ સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાય નહીં. જો પડકારવામાં આવેલો આદેશ સંપૂર્ણપણે અંતરવર્તી સ્વરૂપનો હોય, અને જેને પુનરીક્ષણ સત્તા અથવા અપીલ સત્તાના ઉપયોગથી સુધારી શકાય તેવો હોય, તો વડી અદાલતે પોતાની સ્વાભાવિક સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનો ઇનકાર કરવો જોઈએ. સ્વાભાવિક સત્તાનો ઉપયોગ માત્ર તેવા કેસોમાં જ થવો જોઈએ જ્યાં અદાલતી પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ થતો હોય અથવા જ્યાં ન્યાયના હેતુઓ સિદ્ધ કરવા માટે હસ્તક્ષેપ કરવો સંપૂર્ણપણે આવશ્યક હોય. સ્વાભાવિક સત્તાનો ઉપયોગ અત્યંત મર્યાદિત રીતે કરવો

જોઈએ, કારણ કે હસ્તક્ષેપની જરૂર પડે એવા કેસો બહુ ઓછા હોય છે. સૌથી સામાન્ય કેસ, જેમાં સ્વાભાવિક અધિકારક્ષેત્રનો સામાન્ય રીતે ઉપયોગ થાય છે, તે એવો છે જ્યાં ફોજદારી કાર્યવાહી ગેરકાયદેસર રીતે, ત્રાસદાયક રીતે અથવા અધિકારક્ષેત્ર વિના શરૂ કરવામાં આવી હોય અને તેથી તેને રદ કરવી આવશ્યક બને. ઉપરોક્તમાં દર્શાવાયેલા મોટાભાગના કેસો આ શ્રેણીમાં આવે છે. એ યાદ રાખવું જરૂરી છે કે, જો પીડિત પક્ષની ફરિયાદના નિવારણ માટે સંહિતામાં અથવા અન્ય કોઈ કાયદામાં વિશિષ્ટ જોગવાઈ ઉપલબ્ધ હોય, તો સ્વાભાવિક સત્તાનો આશ્રય લેવો નહીં. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની અન્ય કોઈ જોગવાઈમાં સમાવી દેવાયેલ કાનૂની સ્પષ્ટ પ્રતિબંધના વિરુદ્ધ આ સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહીં. કોઈ અન્ય કાયદામાં રહેલા સ્પષ્ટ પ્રતિબંધના વિરુદ્ધ આ સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાય નહીં.

૪૦. પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય અને અન્ય વિ. સુજિત કુમાર રાણા, ૨૦૦૪ ૪ એસસીસી ૧૨૯ માં, જેના તરફ શ્રી રાવ દ્વારા અમારું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું છે, આ અદાલત વન અધિનિયમ, ૧૯૨૭ ની જોગવાઈઓ હેઠળ કરવામાં આવેલ જમીના આદેશમાંથી ઉદ્ભવેલા એક મામલા સાથે વ્યવહાર કરી રહી હતી.

૪૧. તે કેસમાં, કાયદો નીચેના શબ્દોમાં પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યો હતો:

અધિનિયમની કલમ ૫૯-એ(૩) મુજબ અંતિમ આદેશ પસાર કરતાં પહેલાં ઉક્ત સત્તાધિકારી માટે સંબંધિત પક્ષકારોને નોટિસ આપવી અને તેમને સાંભળવાની તક આપવી આવશ્યક છે. આવી નોટિસ જારી કરવામાં ન આવે

ત્યાં સુધી જમી જમ કરવાની કાર્યવાહી શરૂ થઈ હોવાનું કહી શકાય નહીં. જોકે, એક વાર જમી જમ કરવાની કાર્યવાહી શરૂ થાય પછી, અધિનિયમની કલમ ૫૯- જી મુજબ, આ બાબતમાં ફોજદારી અદાલતનો અધિકારક્ષેત્ર બાકાત થઈ જાય છે. ફોજદારી અદાલતને, નિર્વિવાદ રીતે, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની જોગવાઈઓ મુજબ ગુનાના વિષયવસ્તુરૂપ સંપત્તિ સંબંધે કાર્યવાહી કરવાની અધિકારિતા છે, પરંતુ એક વાર જમી જમ કરવાની કાર્યવાહી શરૂ થઈ જાય પછી, ઉક્ત સત્તાનો ઉપયોગ મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા કરી શકાય નહીં.

૪૨. કલમ ૩૮૬ દ્વારા ધારા ૪૮૨ હેઠળ વડી અદાલતના અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગ પર, જો કંઈ મર્યાદા મૂકવામાં આવી હોય, તો તે કેટલી હદ સુધી છે, તે હવે વિચારણા માટે લઈ શકાય.

૪૩. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય વિ. થાડી નારાયણ, ૧૯૬૨ ૨ એસસીઆર ૮૦૪ માં, આ સર્વોચ્ચ અદાલતે અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો હતો કે, અપીલીય સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, વડી અદાલતે એવું માનવું નહીં જોઈએ કે સમગ્ર મામલો તેની સમક્ષ છે. સ્પષ્ટ છે કે, તે ૧૯૭૩ના અધિનિયમ અમલમાં આવવા પહેલાંના એક કેસ સાથે વ્યવહાર કરી રહી હતી.

૪૪. આ રીતે, તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપવાની સત્તા માત્ર મૂળ અધિકારક્ષેત્ર પૂરતી મર્યાદિત છે એવો નિષ્કર્ષ કાઢી શકાય નહિ, પરંતુ અપીલી અધિકારક્ષેત્રમાં પણ તે અસ્તિત્વમાં છે. આવી સત્તાનો ઉપયોગ તેવા વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ પણ કરી શકાય છે, જેઓ નીચલી અદાલતમાં કાર્યવાહી ચાલતી વખતે આરોપી ન હતા.

૪૫. રણજીત સિંહ વિ. પંજાબ રાજ્ય, ૧૯૯૮ ૭ એસ.સી.સી. ૧૪૯ માં, આ અદાલતે આ મુજબ ઠરાવ્યું હતું:

જ્યાં કે આવી પરિસ્થિતિઓ માત્ર અત્યંત દુર્લભ કેસોમાં જ ઊભી થઈ શકે, તેમ છતાં ન્યાયભંગ નિવારવા માટે આવી પરિસ્થિતિઓનો સામનો કરવા સેશન્સ કોર્ટ સર્વથા નિર્બળ નથી. ત્યારબાદ સેશન્સ કોર્ટ માટે એ ખુલ્લું રહે છે કે તે પરિસ્થિતિની વિગત આપતો અહેવાલ વડી અદાલતને મોકલે, જેથી વડી અદાલત પોતાની અંતર્નિહિત સત્તાઓ અથવા પુનરીક્ષણ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને કમિટલ કરનાર મેજિસ્ટ્રેટને, પ્રક્રિયા જારી કરીને, આવા છૂટી ગયેલા આરોપીઓ અંગે કમિટલ આદેશમાં સુધારો કરવા દિશાનિર્દેશ આપી શકે. પરંતુ અમે તાત્કાલિક ઉમેરવું જરૂરી માનીએ છીએ કે ઉપરોક્ત પ્રક્રિયાનો આશરો માત્ર આવી ગંભીર ભૂલોને સુધારવા અથવા દુરસ્ત કરવા માટે જ લેવો જોઈએ.

૪૬. આવી સત્તાનો ઉપયોગ સ્પષ્ટપણે નીચલી અદાલતમાં કાર્યવાહી પૂર્ણ થયા પછી પણ કરી શકાય છે.

૪૭. કિશોરી સિંહ વિ./સ. બિહાર રાજ્ય, ૨૦૦૪ ૧૩ એસ.સી.સી. ૧૧ માં, રાજ કિશોર પ્રસાદ વિ./સ. બિહાર રાજ્ય, ૧૯૯૬ ૪ એસ.સી.સી. ૪૯૫ અને રણજીત સિંહ (ઉપરોક્ત) નો ઉલ્લેખ કરતાં, આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું:

ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની જોગવાઈઓ તથા ઉપરોક્ત બે ચુકાદાઓનું અવલોકન કર્યા પછી અને મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા તા. ૧૦.૬.૧૯૯૭ના પસાર કરાયેલા આદેશનું પરીક્ષણ કરતાં, અમને આ નિષ્કર્ષે પહોંચવામાં જરાય સંકોચ નથી કે,

ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૭૩ હેઠળ પોલીસ દ્વારા દાખલ કરાયેલ આરોપપત્રમાં જેમના વિરુદ્ધ આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું ન હતું, પરંતુ એફ.આઈ.આર.માં જેમના નામ આરોપી વ્યક્તિઓ તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા હોય, એવા વ્યક્તિઓ સામે મેજિસ્ટ્રેટ પ્રક્રિયા જારી કરી શક્યા હોત નહીં.

જેઓની વિરુદ્ધ આજદિન સુધી આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું નથી, તેઓને ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૯ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને, જ્યારે સુનાવણીની પ્રક્રિયા દરમિયાન કોઈ પુરાવો અથવા સામગ્રી નોંધ પર લાવવામાં આવે ત્યારે, "આરોપી વ્યક્તિઓ" તરીકે સામેલ કરી શકાય; અથવા તેઓને "આરોપી વ્યક્તિઓ" તરીકે ત્યારે જ સામેલ કરી શકાય જ્યારે કમિટલનો આદેશ આપતી વખતે મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા અથવા વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા વડી અદાલતને સંદર્ભ કરવામાં આવે અને વડી અદાલત સામગ્રીનું પરીક્ષણ કરીને એ નિષ્કર્ષે પહોંચે કે પોલીસ દ્વારા આરોપપત્ર દાખલ ન કરવામાં આવ્યું હોય તોય તેમની વિરુદ્ધ પૂરતી સામગ્રી અસ્તિત્વમાં છે, જેમ કે પછીના ત્રણ-ન્યાયાધીશોની પીઠના નિર્ણયમાં સમજાવવામાં આવ્યું છે. આ બે પૈકીની કોઈપણ પરિસ્થિતિ હાલના કેસમાં ઊભી થઈ નથી."

જટ. રણજિત સિંહ (ઉપરોક્ત) મામલામાં આ અદાલતના નિર્ણયની યોગ્યતા કે અન્યથા અંગે સંશય વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો અને આ મુદ્દો ધર્મ પાલ અને અન્ય વિ. હરિયાણા રાજ્ય અને અન્ય, ૨૦૦૪ ૧૩ એસ.સી.સી. ૯ માં વિશાળ

ખંડપીઠ સમક્ષ મોકલવામાં આવ્યો હતો, જેમાં અમારીમાંથી એક (નાઓલેકર, ન્યાયમૂર્તી) સભ્ય હતા, અને એમ કહેવામાં આવ્યું હતું:

કિશુન સિંહ કેસના નિર્ણય અનુસાર, સંહિતાની ધારા ૧૯૩ હેઠળ સેશન્સ કોર્ટને એવી સત્તા છે. રણજીત સિંહ કેસ મુજબ, કમિટમેન્ટના તબક્કાથી લઈને સેશન્સ કોર્ટ સંહિતાની કલમ ૨૩૦માં દર્શાવેલ તબક્કે પહોંચે ત્યાં સુધી, તે અદાલત માત્ર સંહિતાની કલમ ૨૦૮માં ઉદ્દેખિત આરોપીઓ સાથે જ વ્યવહાર કરી શકે છે અને ત્યાં સુધી સેશન્સ કોર્ટને અન્ય કોઈ વ્યક્તિને આરોપીઓની શ્રેણીમાં ઉમેરવા માટે કોઈ મધ્યવર્તી તબક્કો ઉપલબ્ધ નથી. આ નિષ્કર્ષનો પરિણામ એ છે કે કોલમ ૨માં નામ દર્શાવાયેલા અને જેમને વિચારણા માટે રજૂ કરવામાં આવ્યા નથી એવા આરોપીઓનો, સંહિતાની ધારા ૧૯૩ને કલમ ૨૨૮ સાથે વાંચીને સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, વિચારણામાં સમાવેશ કરી શકાય નહિ. તેનો અર્થ એ થાય છે કે સેશન્સ કોર્ટ આરોપ નક્કી કરતી વેળાએ પોતાના મનનો ઉપયોગ કરે અને નોંધપર ઉપલબ્ધ સામગ્રીમાંથી આ નિષ્કર્ષે પહોંચે કે હકીકતમાં કોલમ ૨માં દર્શાવાયેલા વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ પણ ગુનો બને છે, તો પણ તેમની વિરુદ્ધ કાર્યવાહી કરવાની તેને સત્તા નથી અને તેને સંહિતાની કલમ ૩૧૮નો તબક્કો આવે ત્યાં સુધી, અર્થાત ફરિયાદ પક્ષના પુરાવાની શરૂઆત થાય ત્યાં સુધી, રાહ જોવી પડે. પરિણામે, મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા વિચારણીય ઓછા ગંભીર ગુનાઓમાં, જો નોંધપર રહેલી સામગ્રીના આધારે તે પોલીસના નિષ્કર્ષ સાથે અસહમત હોય, તો કોલમ ૨માં ઉદ્દેખિત વ્યક્તિઓ વિરુદ્ધ કાર્યવાહી

કરવાની તેને સત્તા રહેશે; પરંતુ સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા વિચારણીય ગંભીર ગુનાઓ અંગે, તે અદાલતે સંહિતાની કલમ ૩૧૮નો તબક્કો આવે ત્યાં સુધી રાહ જોવી પડશે. તેમ છતાં, એવું જણાય છે કે સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા વિચારણીય કેસમાં, કાયદેસર રીતે, મેજિસ્ટ્રેટને કૉલમ ૨માં ઉલ્લેખિત આરોપીને અન્ય આરોપીઓ સાથે વિચારણા માટે હાજર થવા સમન્સ જારી કરવાની સત્તા નહીં હોય અને તે હદ સુધી વડી અદાલતનો આક્ષેપિત આદેશ કદાચ રદ કરવો પડે; પરંતુ જે ક્ષણે આ મામલો સેશન્સ કોર્ટ સમક્ષ મૂકવામાં આવશે, તે જ સમયે અત્રે સંકળાયેલ પ્રશ્ન ઊભો થશે.

૪૯. તેમ છતાં, વડી અદાલતે રાજ્યને એ બાબતે રાજ્યના સરકારી વકીલની સલાહ લેવા માટે દિશાનિર્દેશ આપવો કે અપીલકર્તા સામે કઈ કલમ હેઠળ આરોપ મૂકવો અને તેનો વિચાર ચલાવવો, અથવા સી.બી., સી.આઈ.ડી.ને આ બાબત હાથ ધરવા તથા પુનઃતપાસ કરીને અત્રેના અપીલકર્તા સામે ફરિયાદ ચલાવવાનો દિશાનિર્દેશ આપવો, યોગ્ય નપ્રાપ્ત હતો. આવી સત્તા ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૮૨ ના વ્યાપક્ષેત્રમાં આવતી નથી. ગુનાની તપાસ પોલીસની કાનૂની સત્તા છે. અસાધારણ પરિસ્થિતિ અસ્તિત્વમાં ન હોય ત્યાં સુધી રાજ્ય પોતાના વિવેકાધિકારે કોઈપણ સંસ્થા દ્વારા તપાસ કરાવી શકે છે.

૫૦. છતાં ફરી એકવાર, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની જોગવાઈઓ મુજબ પોતાની ફરજો બજાવવાનું કાર્ય સરકારી વકીલનું છે. તેથી, આવા મામલાઓમાં વડી અદાલતની કોઈ ભૂમિકા નથી. સામાન્ય રીતે, કોને અને કેવી રીતે પોતાની

સલાહ આપવી અથવા રાજ્ય આરોપી વિરુદ્ધ કાર્યવાહી આગળ વધારવા ઇચ્છે છે કે નહીં, તે બાબત જોવાની જવાબદારી સરકારી વકીલની જ હોય છે.

૫૧. આક્ષેપિત ચુકાદો આપતી વખતે વડી અદાલતે ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતો ધ્યાનમાં લીધા નહોતાં. અમારી સમક્ષના અપીલકર્તા વિરુદ્ધ ફરિયાદ પક્ષ ચલાવવાનો નિર્દેશ આપીને તેણે પોતાની અધિકારક્ષેત્રની મર્યાદા વટાવી હતી. આ સ્વભાવના મામલામાં, જ્યાં ઉચ્ચ અદાલત પોતાની અંતર્નિહિત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે છે, ત્યાં આરોપીના અધિકારને છીનવી લેવાના આંતરિક જોખમ અંગે તેને નિર્વિવાદપણે પોતાને સ્મરણ કરાવવું જોઈએ. વડી અદાલતે ઉક્ત અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતાં સાવચેત રહેવું જોઈએ હતું. ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૭૩ ની ઉપકલમ (૮) હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ થાય ત્યારે, અદાલતે સામાન્ય રીતે તપાસ એજન્સીની કાયદેસરની સત્તામાં હસ્તક્ષેપ કરવો નહીં. તે કોઈ ચોક્કસ દૃષ્ટિકોણથી અથવા કોઈ ચોક્કસ એજન્સી દ્વારા કેસની તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપી શકતી નથી. વર્તમાન કેસમાં, વડી અદાલતે માત્ર મામલાની પુનઃતપાસ કરવાનો આદેશ આપ્યો નપ્રાપ્ત હતો, પરંતુ ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી તરીકે ઉદ્દેખિત ન કરાયેલા સાક્ષીઓની પૂછપરછ કરવાનો પણ નિર્દેશ આપ્યો હતો. વધુમાં, તેણે અપીલકર્તા વિરુદ્ધ ફરિયાદ પક્ષ ચલાવવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો, જે કાયદા મુજબ અનુચિત હતો.

૫૨. કેટલીક પરિસ્થિતિઓમાં વડી અદાલત પોતાની સ્વાભાવિક અધિકારિતા નો ઉપયોગ કરી શકે છે, આ પ્રસ્તાવના માટે ડૉ. ધવને ઝાહિરા હબીબુલ્લા એચ.

શેખ વિ. ગુજરાત રાજ્ય, ૨૦૦૪ ૪ એસ.સી.સી. ૧૫૮ પર ભારે નિર્ભરતા મૂકી છે. બીજી તરફ, શ્રી રાવે આ સર્વોચ્ચ અદાલતના સત્યજિત બેનર્જી અને અન્ય વિ. પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય અને અન્ય, ૨૦૦૫ ૧ એસ.સી.સી. ૧૧૫ માં આવેલા નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો છે, જેમાં ધર્માધિકારી, જે. એ પીઠ તરફથી બોલતા એવો મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે બેસ્ટ બેકરીનો કેસ અપવાદરૂપ સ્વભાવનો હતો.

૫૩. અમારી દ્વારા પસાર કરવામાં આવનાર પ્રસ્તાવિત આદેશને ધ્યાનમાં લેતા, તેમ કરવું આવશ્યક નથી એવું અમારું મત હોવાથી, ઉપરોક્ત અનુક્રમે ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલોમાં અમે પ્રવેશ કરવાની જરૂર માનતા નથી.

૫૪. તેથી, આ પ્રકારના પ્રકરણમાં, અમારી દૃષ્ટિએ, યોગ્ય તો એ હતું કે અપીલકર્તાને વડી અદાલત દ્વારા સાંભળવામાં આવ્યો હોત.

૫૫. જોકે, અમે તાત્કાલિક એ ઉમેરવા ઇચ્છીએ છીએ કે અમારી દિશા એવો કાયદો નિર્ધારિત કરવા માટે અભિપ્રેત નથી કે જ્યારે મેજિસ્ટ્રેટ વધુ તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપે અથવા સેશન્સ જજ ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૯ હેઠળ પોતાનો અધિકારક્ષેત્ર વાપરે, ત્યારે આરોપીને સાંભળવાનો હક છે; એવો હક તેને નથી, કારણ કે તે માટે તેને કોઈ અધિકાર નથી અને તેથી તે તબક્કે તેને સાંભળવાનો પ્રશ્ન ઉદ્ભવતો નથી.

૫૬. પરંતુ અહીં, વડી અદાલત એક અસાધારણ પરિસ્થિતિનો સામનો કરી રહી હતી કારણ કે :

(૧) યોગ્ય રીતે કે અયોગ્ય રીતે, મેજિસ્ટ્રેટે અંતિમ અહેવાલ સ્વીકારી લીધો હતો અને આગળ કોઈ વધુ તપાસ કરવાનો નિર્દેશ કર્યો નપ્રાપ્ત હતો;

(૨) જોકે તપાસ અધિકારીએ અથવા અદાલતે અપીલકર્તા સંબંધે અંતિમ અહેવાલ દાખલ કરવામાં આવ્યો હોવા અંગે પ્રથમ માહિતીદાતાને જાણ કરી નહોતી, છતાં એવું કહી શકાય નહીં કે પ્રથમ માહિતીદાતા તે બાબતથી અજાણ હતો.

(૩) પ્રથમ જાણકર્તાએ ન તો કોઈ વિરોધ અરજી દાખલ કરી હતી અને ન તો કોઈ ફરિયાદ અરજી દાખલ કરી હતી.

(૪) નીચલી અદાલતમાં ચાલતી કાર્યવાહીની દરમિયાન પણ, રાજ્ય અથવા ફરિયાદીની તરફથી અપીલકર્તાને હાજર કરવા માટે વિદ્વાન સેશન્સ જજ સમક્ષ કોઈ અરજી/ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી નહોતી.

(૫) વિદ્વાન સેશન્સ જજે પોતાની સત્તાનો સ્વપ્રેરણાથી ઉપયોગ કર્યો નપ્રાપ્ત હતો.

(૬) વડી અદાલત દોષિત ઠરાવવામાં આવેલી વ્યક્તિ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલની સુનાવણી કરી રહી હતી અને તેણે ૧૦ વર્ષ પછી પોતાની અસાધારણ અધિકારિતા પ્રયોગમાં લીધી હતી.

(૭) જો તે આગળની તપાસનો આદેશ આપી શકતી હોય તો પણ, તે માટે અત્યંત મજબૂત પ્રથમદષ્ટિનો કેસ અસ્તિત્વમાં છે કે કેમ તે અંગે પોતાના મનનો

ઉપયોગ કરવો તેની માટે આવશ્યક હતો અને વિશેષ કરીને આ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે દરમિયાનમાં ૧૦ વર્ષનો સમય વીતી ગયો હતો।

(૮) સાંભળવાની તક આપવામાં આવી હોત, તો રાજ્ય પણ દર્શાવી શક્યું હોત કે માન્ય કારણોસર તપાસ અધિકારીએ અપીલકર્તા વિરુદ્ધ કાર્યવાહી આગળ વધારવી યોગ્ય ગણેલી નહોતી અને અંતિમ અહેવાલ દાખલ કરવા માટે અન્યથા પણ ન્યાયસંગત કારણો હતા.

૫૭. અમે ઉપરોક્ત અગાઉ નોંધ્યું છે કે પ્રક્રિયા જારી કરવાના અથવા સ જ્ઞાન લેવાના પ્રશ્નમાં માનનીય મેજિસ્ટ્રેટની અધિકારિતા તે માટેની પૂર્વશરતોના અસ્તિત્વ પર નિર્ભર કરે છે. અંતિમ અહેવાલ દાખલ કરવામાં આવ્યો હોય તેવી સ્થિતિમાં મેજિસ્ટ્રેટને (૧) અંતિમ અહેવાલ સ્વીકારવાની; (૨) વિરોધ અરજી/ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હોય તો તેને ફરિયાદ તરીકે ગણવાની અને જો પ્રથમદષ્ટિએ કેસ બનતો હોય તો પ્રક્રિયા જારી કરવાની; (૩) પોલીસ દ્વારા અંતિમ અહેવાલ દાખલ કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં, જો તેમને એવો મત બને કે તે માટે કેસ ડાયરીમાં જ પૂરતું સામગ્રી ઉપલબ્ધ છે, તો કોઈ વ્યક્તિ વિરુદ્ધ ગુનાઓનું સંજ્ઞાન લેવાની; અને (૪) બાબતમાં પુનઃતપાસ કરવા દિશાનિર્દેશ આપવાની અધિકારિતા છે.

૫૮. તેવી જ રીતે, ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૯ હેઠળની પોતાની અધિકારિતાનો ઉપયોગ કરતાં અન્ય આરોપીઓ સાથે કોઈ વ્યક્તિને પણ વિવાદના સામનો માટે હાજર કરવા સેશન્સ જજની સત્તા પણ મર્યાદિત છે,

કારણ કે સાક્ષીઓના પુરાવાઓમાંથી સ્પષ્ટપણે એવું જણાવું આવશ્યક છે કે કાર્યવાહી હેઠળની વ્યક્તિએ ગુનાના આચરણમાં કોઈ ભૂમિકા ભજવી હતી.

૫૯. વડી અદાલતની સ્વભાવસિદ્ધ સત્તા અંગે જ્યાં સુધી પ્રશ્ન છે, તે નિર્વિવાદ છે કે તેવી સત્તાનો ઉપયોગ મર્યાદિત રીતે જ કરવો આવશ્યક છે. વડી અદાલત કોઈ નિર્ધારિત પરિસ્થિતિમાં, ખાસ કરીને સમય પસાર થવાને ધ્યાનમાં રાખીને, પોતાની વિવેકાધીન અધિકારિતાનો ઉપયોગ કરે અથવા ન કરે. ઉક્ત હેતુ માટે, તેને માત્ર નોંધ પર રહેલી સામગ્રી પર પોતાના મનનો ઉપયોગ કરવો જરૂરી નપ્રાપ્ત હતો, પરંતુ તે પણ વિચારવું આવશ્યક હતું કે તેનાથી કોઈ હેતુ સિદ્ધ થશે કે નહીં.

૬૦. આ કેસના વિલક્ષણ તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારો મત છે કે અહીંના અપીલકર્તાઓને સાંભળવાની તક આપ્યા પહેલાં વડી અદાલતે વિવાદિત દિશાનિર્દેશો જારી કરવાના ન હતા.

૬૧. ઉપરોક્ત કારણોસર, પડકારાયેલો ચુકાદો રદ કરવામાં આવે છે અને મામલાને નવા સિરેથી વિચારણા કરવા માટે વડી અદાલતમાં પરત મોકલવામાં આવે છે. વડી અદાલત અહીંના અપીલકર્તાઓ તેમજ રાજ્યને પણ નોટિસ જારી કરશે અને જેમ તે યોગ્ય તથા યથોચિત માને અને કાયદા મુજબ હોય તેવા યોગ્ય આદેશો કરશે. ઉપરોક્ત અવલોકનો અને દિશાનિર્દેશો સાથે અપીલો મંજૂર કરવામાં આવે છે.

Translation of this Judgement has been provided by M/S

Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદીત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહીં. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====